

UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Ústav politologie

Diplomová práce

Bc. Zdeněk Zrůst

Liberální nacionalismus Yael Tamir: teorie a polemika
Liberal Nationalism of Yael Tamir: Theory and Polemics

Poděkování

Rád bych poděkoval za pomoc a náměty při zpracování diplomové práce svému vedoucímu, docentovi Milanu Znojovi a mnoha dalším pedagogům napříč mým studiem, bez nichž bych nebyl schopen práci dokončit. Poděkování patří samozřejmě i všem dalším, kteří mě ve studiu podporovali.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 31. července 2022

Zdeněk Zrůst

Abstrakt:

Tato diplomová práce se zabývá liberálním nacionalismem, konkrétně jeho formulací z pera izraelské autorky Yael Tamir. Cílem je poskytnout detailní charakteristiku konkrétní podoby tohoto teoretického přístupu použitím teoretického rámce nabídnutého Michaelem Freedem. Jeho definice nacionalismu jakožto obohacující ideologie namísto ideologie plnohodnotné, za kterou se dá považovat například liberalismus, je silně kompatibilní s teorií Yael Tamir, která se pokouší o zdokonalení liberální ideologie skrze absorbování komplementárních prvků nacionalismu.

Po představení této konkrétní podoby liberálního nacionalismu je čtenáři přiblížena kritika tohoto díla a to jak ze strany kritiků jako Bernard Yack, Jamie Mayerfeld, nebo Liah Greenfeld, tak ze strany samotné autorky, která svou druhou knihu na téma nacionalismu vydala 26 let po vydání knihy první. Cílem je tak zjistit, zda, případně do jaké míry se změnil názor autorky napříč lety.

Práce si klade za cíl představit teoretický přístup, který se zdá být na první pohled oxymoronem, neboť liberalismus a nacionalismus stojí v očích mnoha v opozici. Zda se jedná o proud představující cestu kupředu ve snaze zvrátit současnou krizi liberalismu, nebo o slepou uličku záleží na úsudku čtenáře.

Klíčová slova:

Liberální nacionalismus, Liberalismus, Nacionalismus, Yael Tamir, Michael Freedem, Liberální krize, Why Nationalism, Kultura, Národ jako volba, Benedict Anderson.

Abstract:

This thesis deals with a theory of liberal nationalism, specifically its rendition presented by an Israeli author Yael Tamir. The set goal is to provide a detailed description of this specific interpretation using a theoretical framework provided by Michael Freedem. His definition of nationalism as a complementing rather than full-fledged ideology, as is the case with liberalism for example, provides an ideal framework for us to use when attempting to analyze the work of Tamir due to her trying to improve liberal theory by adding positive elements present in nationalism to it.

After the full description of this form of liberal nationalism is made, the thesis then proceeds to introduce critics of said literary work, namely from critics such as Bernard Yack, Jamie Mayerfeld, or Liah Greenfeld, but also from the author herself, who had published a book dealing with similar topic 26 years after publishing the one this thesis focuses on. The goal is then to ascertain how the author's ideas changed during this time period.

The thesis aims to give a descriptive account of a theory that seems to be an oxymoron at first glance, as liberalism and nationalism tend to be considered as opposites of a spectrum. Whether it is a theoretical approach that holds merit and could be helpful in our attempts to navigate through the liberal crisis we are currently facing, or whether it represents a dead end is for a potential reader to decide.

Key Words:

Liberal nationalism, Liberalism, Nationalism, Yael Tamir, Michael Freeden, The Crisis of Liberalism, Why Nationalism, Culture, Nation as a Choice, Benedict Anderson

OBSAH

Úvod	1
1. Co je liberalismus, nacionalismus a liberální nacionalismus?	7
1. 1. Liberalismus	7
1. 2. Nacionalismus	11
1. 2. 1. Nacionalismus jako ideologie	11
1. 2. 2. Nacionalismus jako inherentní zlo	12
1. 2. 3. Stát a národ	13
1. 3. Metodologie	15
2. Yael Tamir - Liberální nacionalismus	16
2. 1. Vztah liberalismu a nacionalismu	16
2. 2. Liberální nacionalismus Yael Tamir dle Michaela Freedena	20
2. 2. 1. Národ jakožto identifikační rámec pro lidstvo	20
2. 2. 2. Pozitivní hodnocení národa a specifické nároky na chování členů	26
2. 2. 3. Politicko-institucionální vyjádření národa	33
2. 2. 4. Čas a prostor: esenciální faktory sociální identity	39
2. 2. 5. Klíčovost emocí, pocitu sounáležitosti a členství	41
3. Kritika liberálního nacionalismu Yael Tamir	43
3. 1. Kritici liberálního nacionalismu	43
3. 1. 1. Liberální nacionalismus "je" oxymoron	43
3. 1. 2. Liberální liberalismus	48
3. 1. 3. Iluze volby	53
3. 2. Yael Tamir - Why Nationalism?	57
Závěr	64
Zdroje	67
Akademická periodika	67
Internetové zdroje	69
Knižní zdroje:	77

Úvod

Liberalismus, ať už teoretický či aplikovaný, prochází v současnosti krizí. Můžeme vést spory o tom, jestli hovoříme o krizi z hlediska obvyklého vnímání slova “krize”, obdobně jako vnímáme krizi ekonomickou, tedy dočasné ohrožení s nadějí na překonání v dohledné době, nebo z hlediska chladné medicínské definice - tedy jakýsi bod zlomu, kdy v nadcházející době dojde k jedné ze dvou možností, tedy uzdravení pacienta, či jeho smrti. Ať už tak, či onak, krizí tento pacient momentálně bezesporu prochází a mnoho napovídá tomu, že pracujeme s její druhou definicí.

Aplikovaný liberalismus, reprezentovaný liberálními demokraciemi, či regionálními organizacemi z nich složených jako například Evropská Unie, má mnoho vnějších i vnitřních vyzyvatelů. Mezi ty vnější patří například dlouhodobě Rusko. Ač se v souvislosti s koncem Studené války předpokládalo, že rozpad Sovětského svazu, tedy někdejšího největšího vyzyvatele hegemonie “západního” liberalismu, bude znamenat postupné přijetí vítězné ideologie liberalismu všemi zeměmi včetně Ruska, opak je pravdou a Rusko je nyní opět v konfliktu se západním liberalismem¹. Dalším externím vyzyvatelem je Čínská lidová republika, především kvůli své ekonomické síle - existují předpoklady, že by se již v roce 2026 mohla tato země stát největší ekonomikou světa a překonat tak dosavadního hegemonu v této oblasti, tedy USA (Reynolds, 2021). Případné střídání této hegemonní pozice vyvolává obavy vzhledem k nedemokratickému charakteru čínského režimu a kvůli jeho přinejmenším problematickým praktikám jako je dluhová diplomacie (Chellaney, 2020), nebo genocidní zacházení s menšinovým obyvatelstvem, která je nejvíce zřetelná v případě Ujgurů (BBC, ©2021). Dalšími vyzyvateli jsou i jiné neliberální státy jako například Bělorusko pod vládou prezidenta Alexandra Lukašenka, který odklonil civilní letadlo s občany Evropské Unie na palubě na dráze mezi členskými zeměmi, aby mohl unést

¹ Za různé příklady těchto proti západních snah lze označit kybernetické útoky na soukromé i státní instituce (Bomey a Johnson, 2020), anexi Krymu v roce 2014 (Barry a Myers, 2014), útok na Ukrajinu (Rettman, 2022), který stále probíhá v době psaní této práce (rok 2022), či dohodu ruského prezidenta Vladimíra Putina a čínského prezidenta Xi Jínping o společném ideologickém a armádním postoji proti Americe a Západu (Wright, 2022).

kritika tamního režimu (Deník.cz, ©2021), nebo se *de facto* připojil na straně Ruska v konfliktu proti Ukrajině (Sullivan, 2022).

Celistvost a soudržnost liberálních republik však ohrožují i jejich vnitřní vyzývatele. Za mezinárodně nejvýraznější projev nesouhlasu s kolektivními snahami liberálních států lze označit Brexit, tedy vymezení se Velké Británie proti regionálnímu uspořádání Evropské Unie (Younge, 2021) a dále pak prezidentské volby v USA v roce 2016, ve kterých zvítězil republikánský kandidát Donald J. Trump² (Arkin a Siemaszko, 2016), čímž se USA vydala cestou izolacionismu a anti-multilaterálního nacionalismu proti liberálnímu globalismu (Andelman, 2019).

Jako další vnitřní vyzývatele můžeme označit například Maďarsko a ideologii neliberální demokracie Viktora Orbána, která se odráží v útocích na svobodu tisku, práva menšin a dalších (Rupnik, 2018, s. 26-28), nebo současné směřování Polska zbrojícího proti politice Evropské Unie, ať už hovoříme o takzvaných *LGBTQ+ free* zónách (Noack, 2019), zákonech proti potratům (ABC News, ©2021), či o odmítnutí uzavření elektrárny Turów (The Guardian, ©2021). Dalším alarmujícím bodem je v této otázce úspěch extrémní pravice v některých členských zemích ve volbách do Evropského parlamentu - relativní úspěchy slavila francouzská strana Marine Le Pen *Rassemblement national*, italská *Legia*, německá AfD, slovenská L'SNS, švédská *Sverigedemokraterna* a další (Wills, 2019).

Liberální ideologie reprezentovaná liberálními demokraciemi ale sama vytváří podmínky, kvůli kterým je její kritika často oprávněná. Její stabilita je například ohrožena ekonomickou situací. Liberalismus je charakteristický tržním kapitalismem, který měl původně přinést lepší podmínky všem a umožnit hladší vertikální ekonomickou mobilitu. Postupně však tento systém vyústil v něco naprosto odlišného - systém, ve kterém jedno procento lidí vlastní tolik, co dalších 82% obyvatel a dvě třetiny z tohoto procenta svůj majetek získaly dědictvím, monopolními praktikami či klientelismem (Hope, 2018). Na zisk orientovaný tržní kapitalismus se rovněž ukazuje

² Někdo by mohl argumentovat, že vzhledem k pouze jednomu vítěznému volebnímu období se jednalo pouze o jakýsi krátkodobý zkrat, vzhledem k faktu, že co do počtu odevzdaných hlasů vyhrál Joe Biden pouze o necelých 4,6 %, lze předpokládat, že tento trend nebyl definitivně překonán (CNN, ©2022).

být jedním z klíčových aktérů v likvidaci životního prostředí³. Svůj šrám na stabilitě liberálně demokratických režimů zanechala i pandemie SARS-CoV-2, jejíž plné následky se však nejspíše teprve projeví. Alarmující pro liberální demokracie je vzrůstající nedůvěra obyvatel vůči svým demokraticky zvoleným institucím, kterýžto jev nabírá na síle od ekonomické krize roku 2008 (Chatterji, 2020) a který se v posledních letech vyšplhal na své dosavadní maximum (Foa a Mounk, 2020).

Klíčovým problémem liberálních demokracií je nejasnost jejich teoretické základny, nebo minimálně její aplikace. Faktem je, že definice liberalismu je velmi vágní, a ještě více vágní je její následná aplikace. Tato nejasná definice je pravděpodobně úmyslná, neboť díky ní je možné lépe obhájit případnou konfliktní pozici. Liberalismus lze totiž chápat různě dle jeho aplikace - může se jednat o takzvaný liberalismus sociální, liberalismus ekonomický, či liberalismus mezinárodní stojící na Vestfálské tradici respektu národních hranic a různorodosti ideologií (Kundnani, 2018, s. 2-3). Tyto proudy se ale často vylučují - kterému tedy dát přednost? Má-li přednost liberalismus sociální, nemají liberální státy jakékoliv právo neposkytnout okamžitě azyl jakýmkoliv utečencům z válečných konfliktů, jak tomu bylo v případě Syrské uprchlické krize (Wesel, 2021). Má-li přednost liberalismus ekonomický, poté například Polsko oprávněně odmítá uzavřít svou elektrárnu na hnědé uhlí. A konečně má-li přednost mezinárodní, tedy Vestfálský liberalismus, má Čína a Rusko pravdu v tom, že kritika jejich chování na vlastním území je neopodstatněná od genocidy Ujgurů po věznění politického oponenta Alexeje Navalnyjho (France 24, ©2021).

Liberální demokracie pravděpodobně zastávají pozici, která je amalgamem vše výše zmíněných přístupů, ale právě tato nejasná definice je trnem v oku mnoha kritiků liberalismu. Nejasný vztah mezi těmito přístupy nám zabraňuje ustálit přístup ve sporných oblastech jako je politika humanitárních intervencí, financionalizace bydlení (Barša et al., 2020, s. 94-96), či migrační krize. Umožňuje dále pokrytecké chování představitelů liberálních demokracií. Do jaké míry lze brát seriózně kritiku ze strany USA vůči jiným státům v otázkách porušování lidských práv a svobod v momentě, kdy provozuje věznici Guantanamo za účelem odstříhnutí vězňů od práv a svobod

³ Pro referenci uveďme knihy jako *Za hranice kapitalismu* od Pavla Barši, Martina Dokupila Škrabaha a kolektivu (2020), nebo *This Changes Everything* od Naomi Klein (2015).

garantovaných na území Spojených států (Česká televize, ©2021), má největší vězeňskou populaci na světě⁴ (Robertson, 2019) a neustále vykazuje známky systémového rasismu (Nebehay, 2021)? Jak moc lze brát vážně německou kritiku čínských praktik, konkrétně v otázce genocidy Urgujů, v momentě, kdy Čína nadále zůstává největším obchodním partnerem této země (Novinky, ©2017) i přes důkazy, že jsou Urgujové na území Číny vedeni k nuceným pracem (BBC, ©2020)? Jak legitimní je kritika směřovaná vůči Rusku v otázkách anexe Krymu, pokud samo NATO poukazuje na svou připravenost ignorovat mezinárodní úmluvy, jako tomu bylo v případě bombardování Srbska v roce 1999 (Steinke, 2015, s. 48)? A do jaké míry může Evropská Unie kritizovat politiku jednotné Číny (Rettman, 2021) v momentě, kdy země jako Španělsko uvězní své obyvatele za velezradu v případě referenda za nezávislost území Katalánska? (BBC, ©2021a). Tyto a mnohé další případy soustavně podřívají integritu liberalismu v očích mezinárodních aktérů. Můžeme se divit například zemím latinské Ameriky, které soustavně zažívaly politické intervence ze strany svého severního souseda, nebo bývalým africkým koloniím, jež dlouhodobě pociťovaly teror evropských koloniálních mocností, že nyní odmítají považovat západní liberální demokracie za ochránce liberálních hodnot?

Důkazům krize liberální ideologie a jejím nositelům se lze věnovat mnohem déle, tyto příklady jsou však pro ilustraci dostatečné. Co s touto krizí ale dělat? Je jasné, že pokud liberalismus nechce být nahrazen jakýmkoliv jiným potenciálním ideologickým vyzvatelem, je třeba, aby se výrazným způsobem reformoval. Kterým směrem se ale v případě takové reformy vydat? Někteří teoretici se domnívají, že tuto odpověď mohou nabídnout vyzvatelské ideologie, tedy že liberalismus by měl být "vstřícný" vůči svým nepřítelům, poučit se od nich, využít jejich pozitivní aspekty a tím se nakonec reformovat do ideologie více schopné reagovat na výzvy současného světa a lépe odrážející skutečné požadavky dotčeného obyvatelstva.

Mezi takové teoretiky patří zastánci takzvaného liberálního nacionalismu. Nacionalismus je dlouhodobě považován za nepřítel demokracie. Francouzský

⁴ Připomeňme rovněž, že třináctý dodatek Ústavy USA uděluje výjimku co do možnosti zotročení člověka, pokud se jedná o vězně. Tato skutečnost, spolu s nerovnoměrným zastoupením ve vězení dle etnických linií, nedává Spojeným státům pozitivní *image* v celosvětovém měřítku jakožto bojovníka za svobodu (Knowles, 2021).

prezident Emmanuel Macron označil nacionalismus za “zradu patriotismu” a nositele “chaosu a smrti” (Kim, McAuley a Nakamura, 2018). Německá kancléřka Angela Merkel označila nacionalismus za egoistickou ideologii v opozici vůči toleranci a solidaritě (European Parliament, ©2018). Mnohdy chybně parafrázovaný Francis Fukuyama, slavný svou deklací o takzvaném “Konci historie”, který měl označovat éru vymizení ideologických oponentů liberalismu, psal o dvou možných budoucích vyzvatelech - náboženském fundamentalismu a nacionalismu (Fukuyama, 1989, s. 14). Nepřátelství liberalismu, potažmo liberální demokracie a nacionalismu i přes někdejší alianci těchto proudů (Arendt a Martin, 2017, s. 7) má svou tradici především v souvislosti s odsouzením nacionalismu jakožto jednoho z ideologických viníků druhé světové války⁵. I přes toto dnes již etablované nepřátelství a snahy odsoudit nacionalistické tendence jakožto “nedemokratické” nebo “primitivní”⁶ vnímáme návrat nacionalismu do hry v takové míře, že jej již nelze ignorovat jako jakousi krátkodobou iracionální deviaci, která zmizí v momentě, kdy se změní nálada ve společnosti. Trend odmítání nadnárodních organizací a smluv a posun k nacionalismu a izolacionismu byl ostatně již ilustrován výše na případech jako Brexit, volební vítězství Donalda Trumpa⁷ ale lze ho vnímat i v programech různých krajně pravicových stran jako je strana Marine Le Pen, kde nalezneme silně nacionalistické tendence (Rosnoblet, 2018). Liberální nacionalisté tvrdí, že přetrvávající veřejná podpora nacionalismu dokazuje, že nejde o pouhé přechodné “škobrtnutí” na cestě k vyspělé civilizaci, ale že se jedná o vokalizaci

⁵ Zda bylo toto odsouzení nacionalismu založeno na faktické vině, nebo byl nacionalismus spíše jakýsi prostředek není důležité. Důležité je, že se z tohoto konfliktu opravdu stal příklad “zla nacionalismu” (Hall a Malesevic, 2013, s. 188-189).

⁶ Připomeňme si Ernesta Gellnera a jeho popis tendencí nepřátel nacionalismu definovat jej z hlediska racionality jakožto “přetahování lana mezi rozumem a vášní” (Gellner, 1974, s. 149), nebo Berlinovo vyzdvihnutí ignorování nacionalismu ze strany racionalistů, liberálů a socialistů jakožto “známku nedospělosti, iracionální relikvii, nebo regresi k barbarské minulosti” (Berlin, 1972, s. 19).

⁷ Etnický nacionalismus v programu Donalda Trumpa byl zjevný od vybudování zdi pro uchránění od mexických imigrantů, které označil za primárně “drogové dealery, kriminálníky a sexuální násilníky” (BBC, ©2016) po návrh registrů muslimských obyvatel a zákaz jejich migrace do USA (Siddiqui, 2016).

potenciálně validního požadavku, který je potřeba začít brát vážně. Ačkoliv se tedy spojení termínů “nacionalismus” a “liberalismus” zdá být oxymoronem, tito teoretici liberálního nacionalismu se snaží docílit jejich usmíření a vytvořit proud, který by lépe reagoval na výzvy současné společnosti.

V zájmu detailnější analýzy se práce bude věnovat ve větší míře pouze jedné zástupkyni tohoto teoretického proudu, tedy izraelské teoretičce a političce Yael Tamir, konkrétně její práci *Liberal Nationalism* z roku 1993. Aby tato analýza byla možná, je nutné vzhledem k absenci základního konsensu už jen na samotném slovníku teorie nacionalismu vybrat teoretický přístup kompatibilní s liberálním nacionalismem. Tuto kompatibilitu nám poskytuje teoretický přístup Michaela Freedena, popsáný v knize *Liberal Languages* z roku 2005 - metodologie tedy bude pracovat s jeho systematikou. Jakékoliv další potenciálně problematické definice pro efektivní analýzu, které mohou vyvstat například z rozdílnosti termínů v češtině oproti angličtině, budou rovněž adresovány v metodologické části. Po aplikaci Freedenaova přístupu při analýze liberálního nacionalismu Yael Tamir se bude tato práce věnovat kritice jejího přístupu a to ve dvou oblastech: konkrétních kritiků její práce a autorky samotné, která problém znovu adresuje v její novější knize *Why Nationalism?* z roku 2019. Na závěr se bude práce snažit vyhodnotit, zda je liberální nacionalismus Yael Tamir z teoretického hlediska krok správným, či špatným směrem ve snaze reformovat liberalismus pro jeho vymanění ze svého krizového stavu.

1. Co je liberalismus, nacionalismus a liberální nacionalismus?

Abychom vůbec mohli analyzovat liberální nacionalismus, musíme být schopni chápat definice jeho jednotlivých částí - co je to tedy liberalismus a co je nacionalismus? Může se nám zdát, že se jedná o primitivní otázky, na které již existuje jasná odpověď, ale pokud by tomu tak bylo a řídili-li bychom se definicemi nacionalismu jako jakési inherentně imperialistické, nedemokratické a proti svobodě stojící ideologii, jak zaznělo z citací různých politiků v úvodu a jak rovněž často zaznívá od různých teoretiků, kteří se tématu věnují, jen těžko by se dalo hovořit o jakékoliv spolupráci nacionalismu a liberalismu. Jelikož mezi teoretiky, kteří se tomuto tématu věnují neexistuje jasný definiční konsensus, je třeba si některý z dostupných přístupů vybrat. Teoretickou základnu pro analýzu této práci nabízí britský profesor politiky z Oxfordu Michael Freeden.

1. 1. Liberalismus

Začněme tou jednodušší otázkou - co je liberalismus? Michael Freeden kritizuje tendenci především současných politických teorií chápat liberalismus jako jasnou, jednotnou ideologii s daným cílem a neměnnými principy - opak je mnohdy pravdou. Ačkoliv je jasné, že pro to, aby liberalismus dostal svému jménu, musí splnit jakousi minimální prerekvizitu, v tomto případě snahu o prosazování svobody, existuje velké množství způsobů jak svobodu chápat⁸ a jak jí dosáhnout. Tyto způsoby by navíc měly

⁸ Uvedme jako příklad distinkci svobody autora Isaiah Berlina na svobodu negativní a pozitivní. Negativní svobodu popisuje jako svobodu od toho, aby mi ostatní bránili činit to, co bych jinak činit mohl - zjednodušeně chci-li tedy například skákat a nikdo mi v tom nebrání, jsem svobodný. Rovněž chci-li skákat a jsem beznohý, tedy neschopný tak učinit, jsem stále svobodný, jelikož nedochází k zabránění jinými lidmi. Pozitivní svoboda má za cíl učinit z individua pána sebe samého, tedy vynaložit prostředky tak, abych nebyl nástrojem nikoho jiného (Berlin, 2002, s. 168-181). Negativní svoboda by byla tedy teorií libertariánskou, kdežto pozitivní svoboda se svým apelem na nutnost vzdělání, zajištění základních potřeb a na případné ekonomické regulace, by odpovídala Keynesiánství. Oba dva případy by za konečný cíl považovali svobodu, avšak s velmi odlišnou definicí a za použití jimi preferovaných prostředků.

být proměnné v čase a v souladu s potřebami konkrétního obyvatelstva (Freeden, 2005, s. 20). Současný dominantní teoretický proud liberalismu však touto proměnností neoplyvá.

Freeden popisuje ve své podstatě dva způsoby chápání liberalismu. Jelikož jim nedává žádné specifické jméno, pojmenujeme je dle představitelů, jež autor nejčastěji v souvislosti s těmito proudy cituje, jako Rawlsovský liberalismus a Hobhousovský liberalismus. Hobhousovský liberalismus je dle autora L. T. Hobhouse a jeho knihy *Liberalism* z roku 1911 především evoluční proces sloužící v zájmu rozvoje. Tento rozvoj je umožněn procesem osvobození skrze “odstranění překážek stojících v cestě svobodné, vitální, spontánní aktivity” (Hobhouse, 1945, s. 47). Jde ve své podstatě o univerzalistickou ideologii, která se zabývá svobodou všech subjektů od individuí, po národy a je jakýmsi mechanismem pro dosažení absolutního historického cíle, jímž je svoboda (Hobhouse, 1945, s. 137). Pro toto chápání liberalismu je zároveň důležitá emocionalita. Ta je totiž člověku zcela vlastní a jejím podřazením tváří v tvář racionalitě omezujeme svobodu jako takovou - racionalita a emoce musí koexistovat a být si vzájemně oporou (Freeden, 2005, s. 23). Výhodou tohoto pojetí liberalismu je zároveň to, že vzhledem k jeho inherentně existující toleranci, která musí nutně být jeho součástí, chceme-li hovořit o prosazování svobody, může tato ideologie být jistou nadstavbou, v jejímž rámci mohou probíhat ideová klání (Croce, 2019, s. 78-81). Konkrétní podoba určitého nosiče svobody v konkrétní době a v konkrétním prostoru není, nebo by minimálně neměla být, nezpochybnitelná, a pokud existuje lepší nebo efektivnější způsob, jak v danou dobu lépe odstranit obstrukce v realizaci svobody, je třeba tento způsob přijmout a pracovat s ním.

Proud, který zde označujeme jako Rawlsovský liberalismus výše zmíněnou dynamiku postrádá. V pozdním dvacátém století se teoretický liberalismus zredukoval do formy ontologického minimalismu - toto je nejlépe ilustrováno právě v politickém myšlení Johna Rawlsea a jeho *Teorii spravedlnosti*. Rawls zde přináší určitou formu teoretického experimentu, ve které se opírá o kontraktuální tradici autorů jako Thomas Hobbes, John Locke, Jean-Jacques Rousseau a další. Základem této teorie je souhlas účastníků na vytvoření a udržení funkčního společenství dle konkrétních dobrovolně přijatých pravidel (Southwood, 2011, s. 1-3)(Darwall, 2002, s. 1).

Rawlsův myšlenkový experiment postaví tvůrce smlouvy v původní pozici, tedy stavu před vytvořením dohody, pod takzvaný závoj nevědomosti - ten má zajistit to, že jakákoliv pravidla uspořádání, nebo v tomto případě takzvané principy spravedlnosti, budou férová. Pod tímto závojem účastníci neznají určitá fakta, například své místo ve společnosti od sociálního po ekonomický status, své biologické predispozice jako inteligenci, sílu, své koncepce dobra, životní plány a mnoho dalších aspektů života svého, svého okolí ale i celé společnosti. Znají pouze základní principy obecného fungování civilizace od ekonomických principů po zákonitosti lidské psychologie. Původní pozicí je zde ve své podstatě stav, do kterého se může kdokoli dostat skrze racionální deliberaci, aby mohl vytvořit principy spravedlnosti akceptovatelné pro všechny a které by přinesly efektivní a morální uspořádání společnosti (Rawls, 1999, s. 118-120). Rawls tvrdí, že při splnění těchto podmínek⁹ odhalíme principy spravedlnosti, dle kterých je třeba uspořádat spravedlivou společnost. První princip říká, že "Každý člověk má mít rovné právo na co nejširší soubor rovných, základních svobod kompatibilních s obdobnými svobodami ostatních". Druhý princip říká, že "ekonomické nerovnosti mají být uspořádány tak, aby se za a) dalo rozumně předpokládat, že vedou k výhodám všech a za b) jsou spojeny s úřady a pozicemi otevřenými všem". První princip je dále nadřazen principu druhému (Ibid., s. 53).

Na výše zmíněném příkladu Rawlsovského liberalismu lze sledovat rozdíly oproti Hobhouseovskému liberalismu. První rozdíl je patrný v otázce legitimacy. Zatímco legitimita Hobhouseovského liberalismu se odvíjí od toho, zda je schopen efektivně plnit svůj cíl, tedy odstraňovat překážky stojící v cestě manifestaci svobody, legitimita Rawlsovského liberalismu je platná pouhou svou existencí - tvrdíme-li totiž, že každý člověk by racionálním uvažováním došel k akceptování těchto principů spravedlnosti, zároveň nutně tvrdíme, že každý, kdo k takovému závěru nedorazil, je iracionální aktér a naučí-li se jednat racionálně, postupně se k nim dopracuje.

Druhý rozdíl tkví v dynamičnosti. Rawlsovský liberalismus apeluje na koherenci a proceduralitu, narozdíl od energie a růstu Hobhouseovského liberalismu. Spíše než

⁹ Podmínek je zde samozřejmě mnohem více, například racionální averze vůči riskování (Rawls, 1999, s. 143), ale v zájmu věcnosti práce je toto zjednodušení dostačující pro správnou ilustraci.

mechanismem pro civilizační vývoj má liberalismus dle Rawlse a dalších představovat soubor základních pravidel charakteristických svou neměnností v čase a prostoru vzhledem ke své univerzálnosti - člověk má totiž potenciál k tomu být racionální už jen proto, že je člověkem a tato skutečnost je neměnná. Ztráta dynamičnosti je způsobena faktem, že pro neměnnost svých základních pravidel nemůže takový liberalismus adekvátně reagovat na jakékoliv případné změny, které by mohly v očích některých kritiků jejich platnost ohrozit (Freeden, 2005, s. 29-33).

Třetí rozdíl je v emocionalitě. Jak již demonstroval myšlenkový experiment původní pozice, aktéři jsou oproštěni téměř od všeho krom obecných znalostí nutných pro schopnost formulace spravedlivého uspořádání společnosti. Racionalita je zde ve své podstatě jediným žádoucí prostředkem a emoce jsou omezeny pouze na říší individuální exprese bez konstitutivní role v oblasti společenského uspořádání. Hobhouse naopak tvrdí, že "filosofie oplývající hybnou silou jsou ty, které vznikají z... praktických požadavků lidských pocitů. Filosofie, které zůstanou neúspěšné a akademické jsou ty, které jsou vytvořeny abstraktními reflexemi bez důrazu na živnost lidské duše" (Hobhouse, 1945, s. 51). Hobhouseovský liberalismus tedy tvrdí to, co současná liberální filosofie zcela odmítá - tedy nejen že emoce není nežádaná, ale zároveň koexistuje s rozumem a oba dva se navzájem podporují (Freeden, 2005, s. 23).

Po osvětlení těchto dvou proudů popsaných Freedem je evidentní, který teoretický přístup je vhodnější pro účely této práce. Tvrdíme-li totiž, že současný liberalismus prochází krizí a je třeba jej reformovat, je efektivnější zabývat se tím teoretickým přístupem, který je více otevřený potenciální změně a ne tím přístupem, který deklaruje perpetuitu jistých pravidel neměnných v čase a prostoru. Zároveň platí, že vzhledem ke snaze liberálního nacionalismu obohatit liberalismus nacionálním prvkem, jenž apeluje na emocionální pouta lidí mezi sebou, vůči historii, geografii, či na jakékoliv jiné exprese jejich národní identity, je proud, který vyzdvihuje emocionalitu na roveň racionality, vhodnějším kandidátem pro analýzu.

Hovoříme-li tedy v této práci o liberalismu, myslíme tím spíše přístup Hobhouseovský - tedy ideologii, která má za cíl odstranit obstrukce stojící v cestě expresi svobody jakožto spontánní individuální energie. Chápeme-li jej takto, je nám umožněno jeho jednodušší reformace či obohacení o prvky nacionalismu.

1. 2. Nacionalismus

Jak již bylo avizováno v předchozí podkapitole, otázka teoretické distinkce liberalismu je méně problematická. U nacionalismu se potýkáme hned s několika problematickými proměnnými - Co vůbec je nacionalismus? Je nacionalismus ideologie? Je nacionalismus inherentně neliberální a nedemokratický? A jaký je jeho vztah k patriotismu? Jak lze vůbec chápat, nebo kvantifikovat národní jednotku? Cílem této podkapitoly bude tyto body objasnit.

1. 2. 1. Nacionalismus jako ideologie

Zda je vůbec nacionalismus ideologií je zcela legitimní otázka - oproti svým ideologickým konkurentům je totiž nacionalismus mnohem vyprázdněnější a méně schopný sebeexprese bez čerpání témat z jejich řad. Ostatně nacionalismus často pracuje s tématy jako svoboda (čerpající z liberalismu), tradice (čerpající z konzervatismu) a dalšími (Freeden, 2006, s. 485-486). Michael Freeden tvrdí, že aby bylo možné hovořit o ideologii, musí být splněny dvě kritéria: zaprvé musí ideologie obsahovat obecné centrální koncepty, jež jsou sdílené a identifikovatelné napříč časem a prostorem (například koncept svobody v liberalismu) a zadruhé musí být sama sobě unikátní, tedy představovat jedinečný způsob jak odpovídat na politické otázky vytvářené společností (Freeden, 2005, s. 204-205). Tato unikátnost nacionalismu chybí a Freeden tak dochází k závěru, že nacionalismus není plnohodnotnou ideologií, jako je například liberalismus, konzervatismus, fašismus a další. Nacionalismu ale přiznává existenci centrálních konceptů, které z něj dělají jakousi pseudo-ideologii. Těmito koncepty jsou:

- a) Upřednostňování určité skupiny (národa) jakožto identifikačního rámce pro lidstvo a jejich praktiky
- b) Pozitivní hodnocení vlastního národa, čímž vznikají specifické nároky na chování vlastních členů
- c) Touha po politicko-institucionálním vyjádření prvních dvou konceptů

d) Čas a prostor jsou esenciálními faktory pro určení sociální identity

e) Pocity sounáležitosti a členství jsou klíčové a sentiment, či emoce zde hrají významnou roli (Freeden, 2005, s. 207-8)

Tyto koncepty nemohou dle Freedena jakkoliv konkurovat větším ideologiím, nacionalismus ale může být asimilován do již existující ideologie. Dle toho, jakým způsobem interpretujeme tyto koncepty tak může být efektivním nástrojem pro prosazování všech ideologií od liberalismu po fašismus.

1. 2. 2. Nacionalismus jako inherentní zlo

Jak již bylo naznačeno v úvodu, nacionalismu je často chápán jako symbol nedemokratického imperialismu a opak všeho, co liberalismus představuje a prosazuje. Připomeňme například George Orwella, který v roce 1945 popsal nacionalismus jako neslučitelný s patriotismem, protože první stírá hranici dobra a zla a dává prvenství jen národu na úkor druhých, kdežto druhé znamená lásku k danému místu a způsobu života bez touhy tuto lásku nutit jiným (Orwell, 2018, s. 8-9). Jako empirickou snahu o distinkci nacionalismu jakožto inherentního nositele zla můžeme označit hojně citovanou práci Ricka Kostermana a Seymoura Feshbacha z roku 1989, ve které autoři patriotismus spojují s láskou k národu a nacionalismus s nenávisť vůči cizím - snaží se tak dokázat, že nacionalisté mají spíše tendenci k násilnému prosazování svého přesvědčení (Kosterman a Feshbach, 1989 s. 271). Byla-li by tato definice, jež je akcentovaná i mnoha jinými kritiky, pravdivá, nebylo by ale možné jakkoliv uvažovat o symbióze nacionalismu s liberalismem. Freeden nám ale nabízí řešení tohoto problému.

V druhé polovině dvacátého století jsme byli svědky vilinifikace nacionalismu v souvislosti s jeho odsouzením jakožto nositele zla v podobě první a druhé světové války. Jednalo se ale pouze o jednu možnou interpretaci výše zmíněných centrálních konceptů. První koncept, který pracuje s definicí národa, byl pro účely například třetí říše vnímán na základě teorií autorů jako byl Gottlieb Fichte nebo Johann Gottfried Herde primordialisticky, tedy jakožto něco přirozeného, objektivního, definovaného neovlivnitelnými kritérii jako jsou biologická, rasová, pokrevní, či etnická pojítka

(Özkirimli, 2017, s. 51-52). Národ byl rovněž definován jako nadřazený jiným, specificky například národu židovskému nebo slovanskému. Takováto definice je nekompatibilní s liberální ideologií, což ale neznamená, že se jedná o jedinou možnou variantu. Definujeme-li například národ jako těleso, které je možné si vybrat a jehož kritéria jsou spíše kulturní, než biologická, získáváme už zcela jinou podobu nacionalismu. Nacionalismus tedy není inherentně imperialistickou a vůči svobodě nepřátelskou ideologií, ale záleží zcela na jeho interpretaci.

Tato skutečnost však vytváří potenciální problém - pokud nemůžeme patriotismus použít jako termín označující jakýsi pozitivní opak nacionalismu, k čemu tento termín slouží? Ačkoliv nenacházíme, jako v případě mnoha dalších termínů u nacionalismu jasný konsensus napříč teoretiky, budeme nadále pracovat s definicí Freedena, tedy že patriotismus je láska vůči svému lidu, nebo národu. Zatímco tedy nacionalismus může hrát roli jakési sekundární ideologie asimilované do silnější ideologie v zájmu jejího obohacení, patriotismus je pouze sentiment či konkrétní exprese pocitu, který nacionalismus artikuluje.

1. 2. 3. Stát a národ

Jak již bylo řečeno, národ lze interpretovat různě a v případě liberálního nacionalismu nabídneme specifickou definici tohoto Freedena prvního centrálního konceptu. Vzhledem k existujícímu jazykovému zmatení je ale třeba již nyní vyzdvihnout důležitou skutečnost: Národ není stát. Tato skutečnost se může zdát být triviální, ale realita je taková, že synonymizace těchto dvou termínů je poměrně častá. Jako příklad lze uvést Organizaci Spojených Národů. Její členové jsou pouze konkrétní státy, nikoliv národy a už v samotné Chartě organizace sledujeme ledabylé nahrazování jednoho termínu druhým, kdy v jedné chvíli, konkrétně ve článku 55., hovoří text o "mírových a přátelských vztazích mezi národy na základě rovných práv a sebeurčení lidu" a ve článku 2. o "ustoupení od... užití síly vůči teritoriální integritě či politické nezávislosti jakéhokoliv státu" (United Nations, ©2021). Další důkazy terminologického zmatení můžeme sledovat ve slovníku, který denně používáme - nežíváme snad pravidelně termíny jako znárodnění, národní rozpočet, nebo národní zájem (Connor, 1978, s. 383)?

Národ není pouhé synonymum ke slovu stát, přesto, jak vidíme, k této náhradě pravidelně dochází. Zdroj této záměnnosti můžeme vysledovat v anglosaské tradici, kde původní latinský termín “nascor”, tedy “narodit se” (Zernatto a Mistretta, 1944, s. 351), ze kterého se vyvinulo slovo “nation” nebo “národ”, nejdříve ve 13. století souvisel s pokrevní příbuzností v rámci dané skupiny a v 17. století začal být užíván jako synonymum pro slovo “stát”. Pomyslným hřebíčkem do rakve správné definice národa byla následně Velká Francouzská Revoluce. Její zastřešující ideologie razící legitimitu svrchovaného národa jakožto garanta moci, verbalizovaná větou “Jeden národ, jeden stát” (Keitner, 2000, s. 4), vedla k ustálení tendence termín pravidelně zaměňovat (Connor, 1978, s. 381). Vzhledem k argumentaci liberálního nacionalismu, jehož autoři často pracují s projekty jako například multinárodní státy, je pro účely této práce nutné rozdíly těchto slov akcentovat. Stát tedy definujeme dle mezinárodního práva vycházejícího z Montevidejské konvence 1933 až 1934 jakožto těleso mající trvalou populaci, definované teritorium, vládu a schopnost vstupovat do mezinárodních vztahů s dalšími státy (University of Oslo, ©2021).

Jak specificky definovat národ je otázka, kterou zodpoví práce později dle specifických kritérií Yael Tamir. Vyzdvihnout rozdílnost pojmů stát a národ v této části bylo nicméně nutné pro to, aby nedocházelo ke zmatení při rozboru v nadcházejících kapitolách. S tím souvisí i pojmenování příslušníků státu a národa. V angličtině je tato distinkce vcelku jednoduchá a přesná - příslušníka státu označujeme termínem *citizen* a příslušníka národa termínem *compatriot*. Etymologie slova *compatriot* pomáhá emulovat jakousi sounáležitost esenciální pro existenci národa - *cum* znamená “spolu” a *patris* znamená “vlast” (Oxford Learner’s Dictionaries, ©2022). V češtině neexistuje takto etymologicky přívětivý ekvivalent, a tak chce-li někdo akcentovat společenskou vazbu, pracuje spíše s termínem “spoluobčané”, kterýžto termín bychom měli omezit vzhledem k faktu, že slovem “občan” označujeme právě příslušníka státu. Abychom se vyhnuli dalšímu potenciálnímu zmatení, je třeba si vybrat z nám dostupných, ač méně ideálních slov. Nabízí se slova dvě, tedy “rodák” a “krajan”. Jelikož se liberální nacionalismus, jak později ukážeme, snaží klást důraz na možnost volby a omezení predestinace jako podmínky členství, bylo by vhodnější použít termín “krajan”. Ačkoliv je totiž záměna termínu častá, “rodák” spíše označuje toho, “kdo je narozen v určitém místě, kraji, zemi” (Ústav pro jazyk český, ©2022a), kdežto “krajan” může rovněž

označovat “příslušníka téže národnosti” (Ústav pro jazyk český, ©2022b). Pro korektní analýzu je tato distinkce klíčová.

1. 3. Metodologie

Nyní se dostáváme k otázce, jak výše zmíněnou teorii aplikovat při analýze přístupu Yael Tamir. Jak již bylo řečeno, liberální nacionalismus se snaží obohatit liberalismus tím, co sám definuje jako nacionalismus. Následující kapitola nejprve popíše momentální¹⁰ vztah nacionalismu a liberalismu z pohledu autorky. Pro popsání této konkrétní definice využijeme následně klíčové koncepty nacionalismu popsané Michaelem Freedemem a podél jejich linií dojde k upřesnění konkrétní podoby nacionalismu z pozice Yael Tamir, popřípadě dalších liberálních nacionalistů.

Jak bylo zároveň řečeno, tato práce pracuje s Hobhouseovskou teorií liberalismu. Tvrdíme-li, že liberalismus je nejen schopen, ale i povinen se reformovat dle potřeb společnosti, musí liberální nacionalismus dokázat, že není slepou uličkou, ale představuje správný směr kupředu. Další sekce tedy popíše, jakým způsobem liberální nacionalismus napomáhá ve snaze odstraňovat obstrukce stojící v cestě lepší manifestaci svobody.

Po této sekci přibližující teoretické stanovisko Yael Tamir se následně práce přesune ke kritice ze strany kritiků konkrétního textu a nakonec ze strany autorky v jejím pozdějším díle.

¹⁰ Slovem “momentální” zde myslíme samozřejmě rok 1993, tedy rok vydání knihy *Liberal Nationalism*.

2. Yael Tamir - Liberální nacionalismus

2. 1. Vztah liberalismu a nacionalismu

Yael Tamir začíná svou knihu shrnutím současné situace, přesněji situace v roce 1993, tedy v době vydání knihy *Liberal Nationalism*. Jedná se o období, které by bylo možné popsat jako období liberálního optimismu, tedy přesvědčení o vítězství liberalismu nad vyzvatelskými ideologiemi, nejvýrazněji prezentovanými Sovětským svazem po období Studené války. Období takzvaného "Konce historie" (Fukuyama, 1989, s. 14), kdy minimálně prozatímním, ale pro mnohé i konečným ideologickým vítězem byl právě liberalismus. Myšlenka návratu jiných, méně vyspělých, primitivních, či barbarských pozůstatků ideologií minulosti se zdála být mimo hranice racionálních předpokladů. Jak ale autorka ukazuje na různých případech od Korsičanů po Skoty (Tamir, 1993, s. 143), minimálně některé z těchto "primitivních a překonaných" ideologií jsou nadále aktuální. Jak bylo již zmíněno v úvodu, tato skutečnost není limitována pouze na krátké období po konci Studené války. Trend šíření nacionalismu je nadále patrný i v jednadvacátém století. Tamir tvrdí, že liberalismus musí opustit svou naivní tezi o tom, že žijeme momentálně v postnacionální éře a musí se namísto toho "podělit o slávu s nacionalismem". Liberalismus by si měl položit otázku, zda s ním myšlení nacionalismu kompatibilní, případně jaké pozitivum pro něj nabízí (Ibid., s. 3-4).

Hovoříme-li o nutnosti liberalismu "podělit se" o slávu s nacionalismem, je třeba ozřejmit, jaký vztah by v takovém případě vznikl. Nacionalismus a liberalismus, ač dle autorky kompatibilní ideologie, mají mezi sebou problematické třecí plochy, které jsou pro ně inherentní (Ibid., s. 6). Autorka již na začátku knihy jasně akcentuje představu korespondující s Freednovým chápáním nacionalismu jakožto ideologie, kterou může liberalismus do sebe vstřebat a obohatit se jí (Freeden, 2005, s. 208). Liberalismus považuje za výchozí pozici, jehož základní principy a výhody v práci nerozebírá a pokládá je za základní stavební kámen od něhož nelze ustoupit. Nacionalismus by měl být vzat v potaz jako relevantní ideologie, o kterou budou liberální základy doplněny bez narušení jeho klíčových struktur (Tamir, 1993, s. 4).

Autorka vyzdvihuje pravidelně skutečnost, že ačkoliv existují tendence vnímat nacionalismus a liberalismus jako zcela nekompatibilní ideologie, opak je pravdou. Vzájemná kritika obou táborů většinou stojí na argumentační chybě slaměného panáka. Kritici jednotlivých ideologií vytváří jakousi parodii svého protivníka a následně na tuto jeho verzi útočí. Liberální rétorika tak odsuzuje nacionalismus jako iracionální, primitivní ideologii popírající svobodu skrze brutální opresi individua, kdežto rétorika obhájců nacionalismu liberalismus osočuje z ignorování sociálních vazeb v zájmu vzájemné soutěže, vyzdihování atomismu, egoismu a podněcování k nedůvěře, čímž přispívá k dekadenci společnosti. Nacionalismus ale ve skutečnosti pracuje, podobně jako liberalismus, s individuem jako s autonomní bytostí schopné racionálních a svobodných rozhodnutí ve snaze o seberealizaci. Liberalismus následně vyzdvihuje důležitost sociálních vazeb a kontextu v procesu seberealizace jedince a izolacionismus považuje za kontraproduktivní vůči těmto snahám - autorka konkrétně popisuje množství liberálních teoretiků, kteří členství v různých skupinách označují za zásadní pro plnohodnotný život individua¹¹ (Ibid., s. 16-20).

Jedním z ospravedlnění neochoty liberalismu pracovat s nacionalismem bývá jeho označení za ze své podstaty neslučitelný se svobodou a demokracií, primárně kvůli jeho roli v období druhé světové války (Hroch, 2003, s. 15). Tamir namítá, že každá ideologie

¹¹ John Stuart Mill v knize *Considerations on Representative Government* tvrdí, že "... člověk, kterému záleží na ostatních lidech, na své zemi a na lidstvu je člověk šťastnější. K čemu je však tuto doktrínu kázat člověku, kterému nezáleží na ničem, než na vlastním komfortu a peněženke? ... Snažit se o něco takového by bylo stejné, jako kdybychom kázali červovi na zemi jak lepší by pro něj bylo být orlem." (Mill, 2005, s. 123). Podobný důraz na sociální vazby vyzdvihuje i John Rawls ve své *A Theory of Justice*. Ačkoliv ve svém myšlenkovém experimentu původní pozice pod závojem nevědomosti, popsaném v předchozí kapitole, apeluje na oproštění se od rušivých informací ve snaze o racionální klarifikaci principů spravedlnosti, mezi kteréžto informace patří i jedincovo místo ve společnosti, naráží Rawls později na problém udržitelnosti principů spravedlnosti napříč časem. Pro přijetí principů spravedlnosti vyhovujících nejen všem současným členům plošně, ale i všem budoucím členům, navrhuje Rawls, abychom si představili, že jsme otcové, kteří mají v zájmu dobro svých potomků (Rawls, 1999, s. 256). I tento na první pohled atomistický liberální přístup ke tvorbě principů spravedlnosti ve skutečnosti apeluje na mezigenerační solidaritu členů jednoho společenství.

je schopna dosáhnout své radikální podoby¹² a proto nelze na základě jedné historické zkušenosti tvrdit, že nacionalismus je ze své podstaty ideologií stojící proti principům svobody. Nacionalismus koneckonců byl ideologií, která stála v popředí bojů proti kolonialismu ve snaze navrátit postihnutému obyvatelstvu svobodu budovanou na základě specifické identity nově vznikajících států (Tamir, 1993, s. 4).

Dalším vysvětlením tendence liberálních demokracií odmítat nacionalismus bývá představa, že stát by měl být neutrální. Mělo by se jednat o mediátora, který zanechává individuím svobodu korigovat dle platných pravidel společnosti svůj život tak, jak uzná za vhodné. Právo na národní či kulturní expresi je následně dostatečně garantováno svobodou vyjádření po vzoru článku 19 deklaráce lidských práv a svobod Organizace svobodných národů, případně svobodou sdružování po vzoru článku 20 (United Nations, ©2022). Tato představa je kritizována napříč teoretiky liberálního nacionalismu vcelku pravidelně. Další z autorů liberálního nacionalismu Will Kymlicka (Bader, 2005, s. 84) například tvrdí, že neutralita zkrátka není možná - samotná existence oficiálního jazyka státu automaticky staví lingvistickou bariéru pro menšiny, nebo jakékoliv jiné skupiny s jinou jazykovou vybaveností do nevýhody. Odmítáme-li v zájmu "neutrality" například dát jinému jazyku status oficiálního jazyka i přes výrazné množství daným jazykem hovořících obyvatel, dopouštíme se asimilační politiky (Kymlicka, 2011, s. 291-295). Lze jmenovat i další faktory v rukách státu, kupříkladu vytváření osnov dějepisných přednášek, nebo veřejné oslavy specifických dat důležitých pro většinovou národnost pokládanou státem za neutrální, jež poukazují na skutečnost, že pod rouškou neutrality se skrývají pouze asimilační tendence v zájmu synonymizace státu a národa. Tyto tendence jsou způsobeny strachem z potenciální fragmentace politického systému vzhledem k existenci většího množství národních uskupení v rámci jednoho státu - Yael Tamir však považuje tyto obavy za přehnané, neboť mnohdy

¹² Můžeme jako příklad zmínit potenciální radikální podobu demokracie, takzvanou tyranii většiny, před kterou varuje například John Stuart Mill, když volá v knize *On Liberty* po nutnosti chránit individuální unikátnost před většinovým názorem a pocitem, a před snahou pod výhrůžkou trestu o vnučování většinových praktik (Mill, 2009, s. 10-11). Obdobnou kritiku přináší Tocqueville, když tvrdí, že moc, ať už jde o moc lidu či krále, o demokracii či aristokracii, má v sobě sémě tyranie je-li jí umožněno fungovat bez limitů (Nolla, Schleifer a Tocqueville, 2012, s. 413).

akcentují přesvědčení, že tato uskupení budou požadovat vznik nezávislých států, což dle autorky není ve většině případů pravda (Tamir, 1993, s. 69). Požadovat neutralitu je dle názoru autorky správné, nikoliv však v otázce každodenního života jednotlivců, nýbrž ve fungování formálních institucí (Ibid., s. 105).

Možná nejdůležitější argument pro smíření liberalismu s nacionalismem se však skrývá v samotné podstatě liberalismu. Tvrdíme-li, že svoboda jedince je pro rétoriku liberalismu centrální, dostáváme se do neudržitelné pozice, hodláme-li uvěznit jedince v paternalistické rétorice o nevhodnosti nacionalismu - jaké máme právo jedinci upřít svobodu seberealizace podél národnostních linií, má-li svobodu si svůj národ vybrat a považuje-li jej, ať se jedná o objektivně pravdivé stanovisko či nikoliv, za správný pro rozvoj sebe sama (Ibid., s. 37)? Autorka dokonce tvrdí, že správně by liberalismus měl umožnit jedinci i volbu neliberálního, či přímo autoritativního národa, pokud by touto volbou a následnými praktikami s národem souvisejícími neupíral svobodu jiným (Ibid., s. 32-33).

Nejen liberalismus se dle autorky ale dopouští chyb v přístupu ke svému potenciálnímu ideologickému partnerovi. Nacionalismus pro naplnění svého potenciálu musí dle Yael Tamir opustit takzvanou rétoriku krve a půdy (Ibid., s. 12). Krví se zde rozumí rétorika etnocentrismu a představa biologického predeterminismu v otázkách národní příslušnosti. Tato definice národa není kompatibilní s liberalismem, nemůže uspět v současném světě a měla by zůstat relikvií minulosti (Ibid., s. 93). Půda zde představuje přetrvávající představu národa jakožto synonyma vůči státu. Představa, že by každý národ mohl mít svůj stát je iluzorní kvůli celkovému množství existujících národů, silné heterogenosti různých teritorií napříč světem v souvislosti s migrací způsobenou globalizací a kvůli pravděpodobné neschopnosti všech různých národů být soběstačným politickým aktérem (Ibid., s. 142-144).

Je zjevné, že aplikace ideál-typů těchto ideologií je nemožná. Obě strany musí přistoupit ke kompromisu a reformovat se tak, aby dokázaly jedna druhou podporovat a tím se stát svou lepší verzí odrážející skutečné požadavky obyvatelstva - liberalismus musí akceptovat nacionalismus, protože prognózy o jeho zániku s vítězstvím liberalismu na konci Studené války byly mylné a nacionalismus musí akceptovat základní principy liberalismu, aby jej bylo možné brát seriózně a nikoliv jako primitivní pozůstatek historie. Výsledkem těchto snah bude pravděpodobně kompromisní řešení plné

nejasností, jež bude nutné klarifikovat u jednotlivých případů. Takový kompromis by nebyl kompromis "čistý"¹³, ale morální sféra je inherentně velmi komplexní. Pro sociální problémy neexistují dokonalá řešení a snaha o taková řešení často končí opresí a krveprolitím (Ibid., s. 112).

2. 2. Liberální nacionalismus Yael Tamir dle Michaela Freedena

Po popisu existujícího vztahu liberalismu a nacionalismu se přesuneme k analýze specifického chápání nacionalismu u liberálních nacionalistů, konkrétně Yael Tamir, za pomoci již v předchozí kapitole uvedených konceptů nacionalismu Michaela Freedena.

2. 2. 1. Národ jakožto identifikační rámec pro lidstvo

Národ může být dle Freedena chápán několika způsoby. Národ může být homogenní, holistický, nebo pluralistický. Homogenní národ odmítá přijmout jakoukoliv národnostní diverzitu, holistický národ vytváří intenzivní pouto mezi sebou a svými členy a je proti možnosti individua oprostít se od národních zájmů¹⁴ a pluralistický národ je alespoň částečně definovaný skrze různorodé vztahy jednotlivých skupin, ať už etnických, náboženských, či kulturních. Může ale docházet i ke kombinaci těchto přístupů - například bude-li se jednat o národ silně homogenní a zároveň holistický, je pravděpodobné, že půjde o uskupení zcela popírající individualitu ve snaze plně podrobit člověka národnímu zájmu bez ohledu na jeho vlastní cíle (Freedena, 2005, s. 208-209). Jak bychom do tohoto spektra zařadili přístup Yael Tamir?

Pro zodpovězení této otázky je nejprve nutné definovat, co myslí Tamir slovem "národ". Důležitým prvkem pro tuto definici je označení národa jakožto kulturního společenství. Národ není jakousi biologicky danou entitou po vzoru etnocentrických

¹³ Autorka používá slovo *tidy*, které by se dalo přeložit i jako "pořádný", což by ale evokovalo jiný význam slova. Další možný překlad by pravděpodobně mohl být "dokonalý", i tento termín ale může být významově problematický pro svůj normativní nádech.

¹⁴ Intenzita tohoto pouta a důraz na jeho udržení se může lišit případ od případu (Freedena, 2005, s. 208)

teorií - realizace takových teorií jsou právoplatně pokládány za jednu z primárních hrozeb pro politickou stabilitu států (Connor, 1978, s. 377). Národ zároveň není synonymem pro stát, jak již bylo uvedeno v první kapitole a jak autorka sama pravidelně akcentuje. Národ je společenství určené sdílením stejné kultury a vzájemným uznáním (Tamir, 1993, s. 68). Autorka zde navazuje na myšlenky Benedicta Andersona prezentované v jeho knize *Imagined Communities*. V té Anderson tvrdí, že národy jsou moderním uskupením, ve kterém je vzájemnost členů vytvářena skrze pravidelnou realizaci rituálů napříč členy umožněnou specifickým kontextem moderní společnosti¹⁵. Tyto rituály je možné provádět díky sdíleným charakteristikám členů národnostní skupiny, konkrétně díky společnému jazyku, normám, společným mýtům a dalším, které se dají souhrnně nazvat jako "kultura". Definice národa jakožto kulturní komunity, jež je určená představou členů o své jednotě, umožňuje diferenciaci národa a

¹⁵ Benedict Anderson tvrdí, že národy vznikly díky sblížení kapitalismu, technologie tisku a rozmanitosti lidských jazyků (Anderson, 2008, s. 62). To lze sledovat na případu tisku Tezík Martina Luthera v roce 1517. Poptávka po tomto díle by byla v latině malá, neboť tento jazyk byl výsadou několika mála vzdělaných, ale vzhledem k vytištění v němčině se poptávka zvedla, a trh se jí následně snažil uspokojit, což bylo možno jen díky vynálezu knihtisku (Ibid., s. 55-57). Tento případ ukázal na nové potenciální trhy vzhledem k různosti jazyků napříč regiony - zároveň ale nebylo možné uspokojit veškeré existující jazykové odchylky v menších oblastech. Byla tedy vybrána dominantní jazyková varianta dostatečně velkého regionu, v němž byl tisk vydán pro uspokojení nově vzniklé poptávky. Sdílený překlad, sdílená regionálně specifická literatura a další okolnosti daly vzniknout postupným vazbám a později, circa v 18. století, i sdíleným rituálům, jako například společnému čtení románů a novin s regionálně specifickým jazykem a obsahem (Ibid., s. 40). Většina lidí se v těchto národních útvarech nikdy nepotká, přesto tyto okolnosti a rituály vytvářejí pouto. Neexistují tu "objektivní" kritéria, jak například prezentují etnocentrické teorie nacionalismu. Pouto existuje na základě konsensuální a vědomé účasti na rituálech členů v rámci národa (Ibid., s. 60).

státu - ta je nutná vzhledem k výrazné heterogenitě moderních států¹⁶. V jednom státě tak může být díky kulturní definici národa zastoupeno více národů.

Kulturní definice umožní krajanům soustředit se na často při zaměňování národa se státem opomíjené aspekty národního života. Cílem je následně prezervace specifického charakteru dané komunity (Tamir, 1993, s. 127) a s tím související rozvoj individua dle kultury, která jej nejvíce naplňuje - ostatně, jak Tamir cituje amerického antropologa Clifforda J. Geertze: "Člověk je neúplné zvíře a kultura je esenciální podmínkou pro úplnost lidské existence, nikoliv pouze ornament" (Geertz, 1973, s. 46). Mezi další výhody kulturní definice národa řadíme možnost nacionalismu prosadit se jakožto ideologie v současné době, pro kterou je uspořádání států dle teritorií kopírující hranice národů nevyhovující. Tento aspekt bude detailněji popsán u třetího Freedenaova konceptu týkajícího se institucionálního vyjádření národa. Pouze kulturní definice ale není dostačující.

Tvrdí-li Tamir, že národ by měl být zprostředkovatelem legitimního požadavku individuí sdílet s ostatními členy, na kterých jim záleží, život dle sdílených praktik a rituálů (Tamir, 1993, s. 94), je samozřejmé, že v takovém případě je nutné opustit myšlenku národního determinismu, tedy představu, že národ je společenství, do kterého se narodíme a naše členství poté není možné změnit - necítíme-li totiž žádnou vazbu vůči ostatním členům, jakým způsobem dochází k realizaci výše zmíněného

¹⁶ Konkrétně by se pouze kolem deseti procent států dalo v roce 1971 popsat jako dostatečně kulturně homogenních na to, aby národ byl schopen kopírovat hranice státu (Connor, 1970, s. 95). Za modernějšího reprezentanta tohoto fenoménu můžeme považovat studii Erkana Görena z roku 2013, kdy ačkoliv si autor zvolil silně specifické kritérium pro určení kulturní diferenciacce, tedy jazyk, a došlo tak například k definici silně kulturně diferencované Brazílie převážně mluvící portugalsky jako homogenního státu, pouze 23,8% států bylo homogenních, tedy s méně než 10% obyvatel hovořících primárním jazykem daného státu (Gören, 2013, s. 12-24).

požadavku¹⁷? Pro akceptování národa jakožto identifikačního rámce skupiny obyvatelstva je tak dle Tamir esenciální možnost volby národa - každý člověk musí mít realistickou možnost vybrat si národ. Co ale představuje tuto realistickou možnost?

Zprvé musí existovat jistá míra národní plurality - volba není ve skutečnosti volbou, pokud není nabídnuto dostatečné množství různorodých možností, ze kterých si lze vybírat (Tamir, 1993, s. 30). Tamir proto nabízí myšlenku pluralistického nacionalismu, ve kterém je svět plný národů s různorodými představami o tom, jak vést národní život, ale ve kterém jsou všichni zároveň součástí jedné civilizace se specifickými univerzálními pravidly (Ibid., s. 90). V takovém světě není místo pro imperialistické, či rasově nebo etnicky motivované souboje mezi národy - národy spolu soupeří o podporu jeho potenciálních členů pouze nabídkou lákavější kulturní alternativy.

Zadruhé, žádný národ nesmí mít signifikantně lepší podmínky, než jiný. Cílem národa není například distribuce statků dle specifických konceptů dobra, to je práce státu - je-li nějaký národ zvýhodňován takovou měrou, že je lákavé se k němu přidat ne kvůli kulturní preferenci, kterou individuum cítí, ale například kvůli pouhému příslibu komfortnějšího života, nejedná se o skutečnou soutěž kulturních preferencí (Ibid., s. 155).

Zatřetí je třeba brát v potaz, že otázka volby národa není jen otázkou libovůle potenciálního člena. Aby mohl být člověk plnohodnotným členem národa, musí být přijat členy příslušného národa. Tato skutečnost s sebou nutně přináší limity - větší pravděpodobnost být přijat má tak jedinec, rozhodne-li se pro národ, ke kterému má alespoň vzdálenou příslušnost, například skrze vzdáleného příbuzného. Další limity se případně mohou projevit v závislosti na různých fyzických predispozicích jako je barva

¹⁷ Potenciální protiargument, který se zde nabízí, je, že jedince je třeba pouze určitým způsobem vychovat tak, aby ke svému společenství blízkost cítil, například skrze svátky, hry, rituály, národní literaturu, národně orientovanou výuku historie. Podobné návrhy například vidíme u Jeana-Jacquesa Rousseaua v jeho *Considerations on the Government of Poland* (Bush, Rousseau a Kelly, 2005, s. 176). Problém však přichází v momentě, kdy jedinec tomuto tlaku odolává i přes tyto praktiky - poté je logicky, akceptujeme-li svobodu jednotlivce jakožto pozitivní statek a považujeme-li jej za aktéra schopného racionálního jednání, jediný možný závěr - dát jedinci volbu společenství změnit.

vlasů, kůže, či pohlaví, kteréžto limity se ale rovněž projevují v dalších volbách, například u volby kariéry (Ibid., s. 29).

Samozřejmě je možné přijetí do jiného národa i přes existenci výše zmíněných překážek, šance je ale méně pravděpodobná. Pro Tamir je však důležité, že tato alespoň hypotetická šance existuje - pro členy národa není povinností akceptovat jakožto člena národa kohokoliv, kdo bude o takové členství usilovat. Politická kultura by měla být dostupná pro všechny jako základ pro distribuci statků, práv a služeb (Ibid., s. 161), je ale správné, že národní členství je podmíněno mimo jiné přijetím ze strany dalších členů (Ibid., s. 84). Je třeba rovněž podotknout, že důležitá je samotná existence možnosti volby, nikoliv její konstantní využívání (Ibid., s. 21) - stejně jako v případě manželství nepředpokládáme, že člověk žije plnohodnotnější život, protože si vybere několik různých partnerů za život, se kterými by vstoupil do manželství, než člověk, který si vybere jen jednoho partnera po celý život (Kymlicka, 2001, s. 223), je rovnako plnohodnotná volba zůstat členem svého momentálního národa, dokud je to volba svobodná.

Pro Yael Tamir je tedy národ kulturní skupina, která se národem cítí být a tuto svou příslušnost vytváří svým každodenním, národně specifickým chováním od užívání národního jazyka po tradiční, národně specifické oslavy. Je vhodné zmínit, že ona Andersonova "představivost" komunity neznamena, že se jedná o nějaké plně smyšlené těleso. Ačkoli existují tendence národních hnutí upravovat historii, vytvářet zakládající mýty, nebo slepovat sebemenší historické zmínky pro vytvoření iluze kontinuity, nikdy se nejedná o národ vytvoření zcela z ničeho (Tamir, 1993, s. 64). Zároveň je třeba si uvědomit, že i přesto, že kulturně definovaný národ pracující s možností volby není opřen o objektivní definice jako jasné teritoriální vymezení, nebo historická predestinace, nejde o plnou absenci objektivních měřítek. Už samotný proces "představivosti" národa vytváří objektivně měřitelnou národní identitu, tedy něco, co francouzský filosof Étienne Balibar popisuje jako fiktivní etnicitu. V té skutečný základ není vytvořen mýtickým příběhem o založení nebo naplnění národně historického determinismu, nýbrž samotným procesem nacionalizace či etnizace - překonání individuální nahodilosti a vytváření společných cílů dává vzniknout národu (Balibar a Wallerstein, 1991, s. 94-97).

Po představení této definice se tedy můžeme pokusit odpovědět na otázku, zda je národ jakožto produkt volby kulturního společenství dle Yael Tamir národem pluralistickým, homogenním, nebo holistickým, popřípadě jaký je vztah mezi těmito adjektivy, jedná-li se o jejich kombinaci. Je například jasné, že se nebude jednat o národ holistický - prioritou, která je zde dána individuu je zřejmá. Národ je pouhým zprostředkovatelem možnosti seberealizace jednotlivce dle kritérií, které sám zhodnotí na jakémsi "trhu s národy" a vybere si, dovolí-li mu to okolnosti, to společenství, ve kterém bude moci sdílet život s těmi, kterých si nejvíce váží a s jejichž identifikací dosáhne co nejlepší formy seberealizace (Tamir, 1993, s. 94). Nejen to, jedinec je po původní volbě svobodný, opět v rámci možností, svou volbu změnit, nebo minimálně reflektovat, kritizovat a upravovat národní společenství, jehož je členem, a jeho cíle (Ibid., s. 89). Holistický aspekt národa se může projevit v individuálních případech, dojde-li například ke zvolení národa, jehož charakter vyžaduje silnou oddanost individua k nadosobním cílům národního společenství. V tom případě se však nejedná o aspekt inherentní pro model nabízený autorkou.

Podobně je tomu u otázky, zda je takto prezentovaný národní model homogenní. U konkrétních případů může skutečně být národní celek silně homogenní, tento požadavek ale není vlastní samotné definici národa. Autorka naopak prosazuje myšlenku protínajících se členství napříč skupinami (Ibid., s. 155). Uvedme příklad hypotetického jedince, který je členem několika skupin. Je to například Brazilec, katolík, zástupce střední ekonomické třídy, člen místní samosprávy, rekreační fotbalista, otec, člen lokálního čtenářského klubu a podobně. Jedná se tedy o člověka, který je členem celé řady skupin, jejíž důležitost určuje sám pro sebe v závislosti na vlastním vnímání - neexistuje zde shora nařízená hierarchie. Cílem Tamir navrhovaného projektu je vytvořit spletitou síť členství v takové míře, že se postupně rozmaže linie mezi "členy" a "nečleny". Postupným mazáním této linie dochází k nutnosti praktikovat střídmost a kooperaci esenciální pro politickou stabilitu (Ibid., s. 155-156).

Dalším důkazem o nevhodnosti popsání národa prezentovaného Yael Tamir jakožto homogenního je její přístup vůči migrační politice. Tamir považuje za samozřejmé, že národ chce zachovat svou specifickou formu - kulturní definici práva na sebeurčení národa koneckonců popisuje jakožto právo národa zachovat existenci partikulárního způsobu života (Ibid., s. 69) - tento cíl ale není bez omezení. Primárním omezením je

naše liberální povinnost zajistit přístup k výtobytkům univerzálních práv a svobod všem uvnitř i mimo naše současné společnosti. Aby bylo možné libovolně omezovat imigraci, je dle Tamir ve své podstatě nutno aplikovat Rawlsův druhý princip spravedlnosti¹⁸, na globální škále a umožnit všem národům rovnou šanci na etablování národní identity (Tamir, 1993, s. 162). Nejsou-li tyto podmínky splněny, může být omezení migrace v zájmu zachování specifické identity národa umožněno pouze je-li to nutné pro zachování substantivní většiny a jedná-li se o omezení například ekonomických migrantů, nikoliv uprchlíků. Zároveň nikdy nemůže dojít k retroaktivnímu odnětí členství, například u lokálních menšin, či k jiné formě nespravedlivého chování vůči současným členům (Ibid., s. 158-160).

Pracujeme-li tedy s distinkcí typů národů nabízenou Freedemem, model Yael Tamir je silně pluralistický. Jak autorka píše, dříve by tento model byl problematický, neboť kulturní, národní, náboženská a lingvistická uniformita byla prerekvizitou pro stabilní politický systém. Tento požadavek dnes již neexistuje (Ibid., s. 165-166). Národy mají možnost a právo na to být, nedojde-li k porušení základních práv a svobod jiných, zároveň homogenní či holistické, to už však záleží na uvážení jednotlivých uskupení a nejedná se o podmínku pro funkční, autorkou nabízený národní model.

2. 2. 2. Pozitivní hodnocení národa a specifické nároky na chování členů

V předchozí podkapitole představený model může na první pohled působit pro koncept Freedemova popisu nacionalismu, jenž se týká speciálních národních odpovědností, problematicky. Národ jako takový s sebou většinou nese jistou míru povinností a odpovědností, především vůči ostatním členům národního společenství. Současná politická kultura představuje často pojmy "povinnost" nebo "odpovědnost" a "svoboda" jako protipóly. Tato představa by byla pravděpodobně platná pro společenství aplikující nekompromisní libertariánský model. Takové společenství ale ve

¹⁸ Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, princip říká, že "Ekonomické nerovnosti mají být uspořádány tak, aby se dalo rozumně předpokládat, že vedou k výhodám všech a jsou spojeny s úřady a pozicemi otevřenými všem." (Rawls, 1999, s. 53)

skutečnosti neexistuje. To, že jsme schopni učinit svobodnou volbu neznamena, že spolu s touto volbou neakceptujeme i nově vzniklé povinnosti - uveďme jako příklad rodičovství. Každý má právo na to stát se rodičem, minimálně tedy ve svobodné zemi. Učiníme-li tuto volbu, akceptujeme spolu s ní i odpovědnosti především týkající se zajištění zdraví a bezpečí dítěte, což platí například v České republice v určitých případech i daleko po završení plnoletosti¹⁹. Akceptujeme-li v civilizované společnosti, že reprodukční svoboda s sebou nese nutně i odpovědnost vůči lidskému životu z této svobody stvořenou, není těžké akceptovat, že při svobodné volbě národa, který má následně jedinec možnost opět svobodně opustit, přijímá tento jedinec svobodně i povinnosti, se kterými se měl možnost seznámit před ucházením se o členství v daném národě.

Mnohem větší problém přichází v situaci, kdy proti sobě stojí dvě odpovědnosti - odpovědnost vůči členům národního společenství a odpovědnost vůči lidstvu, jehož jsme členem z podstaty naší existence. Liberalismus se svým důrazem na lidská práva a svobody v sobě obsahuje ambice na univerzální aplikaci (Freedon, 2005, s. 36) tvrdí-li, že každý člověk je si v určitém smyslu roven. Nacionalismus naopak vyzdvihává odpovědnost vůči konkrétnímu společenství, jehož jsme členem - stejně jako bychom například morálně neodsoudili jednotlivce za to, že mu nezáleží na utrpení absolutního cizince, který zemřel na druhé straně planety, ale odsoudili bychom jej za ignorování strastí jeho nejbližších (Tamir, 1993, s. 99), dá se předpokládat, že podobný odsudek vzniká i při ignorování strastí členů národa. Tamir ostatně tvrdí, že chápeme-li naši identitu jako součást tohoto národního společenství, chápeme ostatní krajany jako společníky ve vybraném způsobu života, jako jednotlivce, na které se lze spolehnout, na kterých nám záleží, kterým přejeme štěstí a radujeme se z jejich úspěchů, stejně jako nás mrzí prožívají-li neštěstí (Ibid., s. 115-116).

Liberalismus ve své surové podobě tedy předpokládá jistou míru rovného zacházení se všemi individui na základě společné příslušnosti k lidskému rodu - skutečnost je však jiná a národní příslušnost bývá často klíčová v otázkách ochoty jednat solidárně a odpovědně vůči trpícím. Uveďme pro ilustraci tuzemský příklad přístupu ke dvěma

¹⁹ Viz. občanský zákoník č. 89/2012 Sb. konkrétně § 911 stanovující, že "Výživné lze přiznat, jestliže oprávněný není schopen sám se živit" (Kurzy.cz, ©2022).

živelným katastrofám, jedné lokální a jedné zahraniční. Příklad zahraniční katastrofy, o které zde hovoříme je zemětřesení na Haiti z 12. ledna 2010, ve kterém zemřelo zhruba 220.000 lidí, 1.500.000 lidí přišlo o střechu nad hlavou (UN News, ©2022) a finanční škody se odhadovaly na minimálně 7,2 miliard dolarů (Miller, 2010), tedy v daném roce v přepočtu zhruba 137,6 miliard korun českých (Kurzy.cz, ©2022a), nebo-li s průměrnou meziroční inflací 2,03% mezi lety 2010 a 2021 (Kurzy.cz, ©2022b) zhruba 170,9 miliard korun českých při přepočtu na hodnotu koruny v roce 2021. 24. června v roce 2021 došlo na území České Republiky ke zpusťšení části jižní Moravy tornádem, při kterém zemřelo 6 lidí a bylo poškozeno zhruba 300 domů (Brněnský deník.cz, ©2021), přičemž celková škoda vyšplhala na zhruba 15 miliard korun (iRozhlas, ©2021). Zemětřesení na Haiti bylo tedy v přepočtu na finanční škody více než jedenáctkrát ničivější a v přepočtu na počet mrtvých více než 36.000 násobně ničivější. Byla-li by platná myšlenka, že lidský život je stejně hodnotný nehledě na komunitní příslušenství, bylo by logické, že finanční pomoc by měla odpovídat vzniklým škodám. Podíváme-li se ale například na finanční dary českých občanů učiněných pouze u organizace Člověk v tísni, zjistíme, že opak je pravdou. Na veřejnou sbírku SOS Haiti bylo po více než dvou letech vybráno 46,2 milionů korun (Spružinová a Štefan, 2013), tedy po úpravě vzhledem k inflaci zhruba 57,6 milionů korun dnešní hodnoty, kdežto na sbírku SOS Morava se po roce vybralo téměř 192 milionů korun (Člověk v tísni, ©2022).

Na tomto příkladě lze sledovat značnou disproporci, jež odráží jasnou preferenci individuí podpořit strádající, pokud jsou vnímání jako součást "našeho" společenství - můžeme tak v podstatě skrze velmi hrubou ilustraci ukázat, že co do počtu životů v přepočtu na projevení solidarity skrze finanční dary dali čeští obyvatelé ztracenému

životu člena vlastního národa zhruba 122.000 krát násobnějši hodnotu oproti ztracenému životu obyvatele Haiti²⁰.

Je toto zjevné preferenční zacházení špatné? To samozřejmě záleží na tom, z jaké pozice se na tuto skutečnost díváme - zastánci nacionalismu budou argumentovat, že starost o člena stejného společenství je samozřejmá a nutná, kdežto liberální teoretici, především ti kosmopolitního rázu, budou argumentovat nemorálností diferenciaci mezi členy a nečleny co do distributivní spravedlnosti. Liberální nacionalisté, konkrétně Yael Tamir, si vybírají střední cestu. Idea rovného přístupu v distributivní spravedlnosti napříč celým světem je utopická. Zastřešující ideologii liberalismu navzdory jsme svědky konstantního upřednostňování vlastních členů oproti ne-členům u liberálních demokracií (Tamir, 1993, s. 113). Jak jinak než favoritismem lze například vysvětlit nepropustnost hranic? Držíme-li se přeci kosmopolitního kréda o rovnosti práv, svobody, příležitostí a dalších, je samozřejmé, že nemůžeme jakkoliv ospravedlnit odepření těchto příležitostí člověku, který prohrál v přírodní loterii a jediným jeho hříchem bylo, že se namísto v prosperující Skandinávii narodil například v Jemenu jako jeden ze 17,4 milionů lidí bez přístupu ke stravě či jiným základním potřebám (Unicef, ©2022). Podobně rovněž nelze ospravedlnit například vyplacení důchodů, podpory

²⁰ Je třeba pracovat se skutečností, že existuje velké množství proměnných, které mohly ovlivnit konečnou částku, kterou Česká Republika přispěla v roce 2010 oproti roku 2021 od pokroku informačních technologií po zjednodušení internetových plateb. Faktem ale zůstává, že s největší pravděpodobností i po započtení všech těchto a mnoha dalších proměnných by tak obrovský rozdíl jako je poměr 122.000:1 nebyl vyrovnán tak, aby platila teze o kosmopolitní solidaritě, která by měla být samozřejmá, byla-li by liberální představa o rovné hodnotě lidského života reálně aplikovaná. Bylo by rovněž možné argumentovat vzhledem k nejnovějším událostem jako je válka na Ukrajině, že mezinárodní solidarita přeci jen existuje - koneckonců podpora Ukrajiny s sebou přinesla rekordní výtěžek jednorázové humanitární akce v České Republice (Novotná, 2022). I zde však nacházíme potenciální problém předestřený kulturní příbuzností, neboť Ukrajina je nejen Evropským národem, ale rovněž národem považovaným za slovanský. Případná komparace finanční a jiné pomoci ze strany České Republiky směrem k Ukrajině oproti například pomoci směrem k Sýrii vzhledem k tamnímu válečnému konfliktu by s sebou pravděpodobně nesla podobné výsledky jako v případě srovnání humanitární pomoci vůči Haiti oproti jižní Moravě.

nezaměstnanosti, či příspěvky na dítě - trpí-li přeci někdo hladu a pracujeme-li s výše zmíněnou kosmopolitní distribuční spravedlností, je jasné, že je třeba se postarat nejdříve o nejvíce strádající a lokální *welfarism* omezit.

Realita je ale jiná. Teorie liberalismu nenabízí žádné funkční ospravedlnění pro pocit vzájemnosti, kontinuity či solidarity a svou teorii staví na předpokladu, že politickým tělesem s občany majícími tyto charakteristiky již oplývá - ve skutečnosti je ale čerpá z teorie nacionalismu (Tamir, 1993, s. 139). Ospravedlnění, která nabízí, jsou například podílení se na systému kvůli splacení našich dluhů, kvůli morální odpovědnosti vůči spravedlivému státu, či na základě kontraktuální teorie. Každý z těchto bodů má ale výrazné slabiny - například ospravedlnění na základě splacení dluhů společnosti, která se o nás starala, nás zavazuje ke splacení dluhů naakumulovaných mnohem dříve, než bychom byli schopni uvědomělého konsensu k takovému závazku; morální odpovědnost vůči spravedlivému státu by znamenala, že bychom svou loajalitou měli být odpovědni pouze nejspravedlivějšímu ze států, tedy jen jedné liberální demokracii (Tamir, 1993, s. 132-134); kontraktuální teorie má rovněž své problematické body, jako například otázku tichého souhlasu. Lze tvrdit, že jedinec projevuje svou loajalitu politickému tělesu tím, že jej neopustí, nebo tím, že čerpá jeho výhody, pokud neexistuje reálná alternativa²¹? Tamir tvrdí, že bez pocitu vzájemné odpovědnosti či vzájemného propojení se skupinou, kterou pokládáme za hodnotnou, se nemůže komunita udržet, natož vzkvétat (Tamir, 1993, s. 97). Právě tyto hodnoty je nacionalismus schopný emulovat a liberalismus si tuto jeho sílu často vypůjčuje.

To, že Yael Tamir akcentuje preferenci členů národa jako legitimní přístup co do našeho přístupu k ostatním individuím ale neznamena, že je národní členství ultimátním ospravedlněním například distribuce statků. Stále máme jakožto lidský druh povinnosti vůči cizím, pokud jsou jejich potřeby signifikantně větší, než potřeby mých blízkých, je ale logické, že pokud bychom vybírali například mezi stejnou měrou pomoci bližním a cizím, v drtivé většině případů dojde k pomoci bližnímu. Vždy totiž byl vnímaný jako obzvláště krutý ten člověk, který ignoroval strasti svých bližních, oproti

²¹ Tamir vyzdvihuje, že moderní individuum se neobejde bez občanství nějakého státu a při jeho absenci nemůže vést plnohodnotný život. Cituje zde Mazziniho, teoretika, kterého sama pokládá za zastávce liberálního nacionalismu. Ten označuje lidi bez státu za *bastards of humanity* (Mazzini, 1915, s. 53).

strastem cizích (Ibid., s. 99). Je-li nutno sdílení životů, jejich radostí i smutků a starost o ostatní členy pro existenci dostatečné morální síly na to, aby nezkolabovala sociální struktura (Ibid., s. 116), je jasné, že v takovém případě za tyto bližní naše krajany považujeme. Co to ale znamená “signifikantně větší potřeby” hovoříme-li o prioritě ne-členů? Tamir nenabízí jasnou odpověď, koneckonců univerzální pravidlo v momentě, kdy se snažíme vyzdvihnout důležitost partikularity, by pravděpodobně bylo kontraproduktivní. Namísto toho autorka tvrdí, že musíme v jednotlivých případech zvažovat závažnost problémů členů a nečlenů, kdy například nemá být naše povinnost pomoci podmíněna přílišnou osobní obětí (Ibid., s. 100). Jak již ale bylo řečeno, existuje jistý základ co do liberální povinnosti vůči lidstvu, který vidíme v globální aplikaci Rawlsova druhého principu spravedlnosti - pokud tak například nemají všichni, členové i ne-členové, zajištěny základní lidské potřeby jako stravu, přístřeší, či vzdělání, partikularita není z liberálního hlediska ospravedlnitelná (Ibid., s. 113).

Ultimátním cílem je pro Tamir stále směřovat k systému “rozmazání hranic”, kde členské partikularity nebudou z hlediska distributivní spravedlnosti hrát roli a národní život bude oddělen, podobně jako v minulosti byla oddělena světská moc od církevní, od strategických, ekonomických, či ekologických problémů (Ibid., s. 154-155). Tohoto ale nelze dosáhnout prostou deklarací - individua nelze k solidaritě a vzájemnosti donutit. Tento pocit musí vzejít z vnitřního přesvědčení. Tamir zde přichází s principem “Charita začíná doma²²”, který staví v přímé opozici vůči Rawlsovu závoji nevědomosti. Ačkoliv autorka ve své podstatě souhlasí s východiskem Rawlsových principů spravedlnosti, tvrdí, že v žádném případě nemůže liberální nacionalismus souhlasit se způsobem jejich odhalení - namísto nezaujatého individua, oproštěného od “nadbytečných” znalostí, mezi které patří i jeho členství v různých skupinách, nabízí Tamir model kontextuálního individua, jehož charakteristika je silně ovlivněna jednotlivými členstvími, jejichž důležitost si sám určuje.

Rawls se ve svém myšlenkovém experimentu dopouští té chyby, že ve snaze odstranit možnost jedinců vyzdvihnout neférově svou pozici v rámci základních principů

²² Jedná se o doslovný překlad *Charity begins at home*. Jelikož slovo “charita” může působit v některých případech spíše negativně, můžeme termín *charity* chápat jako “dobročinnost”. Tato práce bude ale pracovat s výše uvedeným překladem.

spravedlnosti, odstraňuje pozitívni komunitárni hodnoty. Výsledný model dle Tamir nebude obsahovat záruky continuity, či vůli obětování vlastního komfortu pro vyšší dobro kvůli absenci pocitu vzájemnosti (Ibid., s. 105). Tamir tak nabízí model původního stavu, ve kterém nebude chápána individuální tendence brát v potaz potřeby našich blízkých jako iracionální, či kontraproduktivní, ale naopak jako pozitivní, konstitutivní prvek (Ibid., s. 107). Tamir tvrdí, že Rawlsova představa o potenciálně sobeckém jednotlivci, který bude preferovat pouze sebe či svůj úzký okruh nejbližších je mylná - jednotlivec totiž není členem pouze jedné skupiny, nýbrž mnoha. Jeho přáním je v takovém případě zajistit co nejlepší výchozí pozici všem těm členům skupin, jichž je součástí. To ale z logiky věci vyžaduje podporu skupin, jichž jsou tito lidé členy, ačkoliv s nimi toto členství nesdílíme - snaha těmto jiným skupinám škodit pro zlepšení pozice jednoho mého společenství totiž působí škody členům mnou preferovaného společenství a tudíž škodím svým blízkým²³.

Dochází-li zde ale k mazání hranic mezi členem a nečlenem (Ibid., s. 114), proč máme vůbec brát tyto skupiny jakkoliv v potaz? Různé skupiny, ať už rodinné, kulturní, náboženské či jakékoliv jiné vyžadující jistou formu participace, nebo minimálně individuálního vyjádření, vytváří různě silná pouta solidarity a pocitu vzájemnosti namísto nezájmu a egoismu (Ibid., s. 96). Dle Tamir jednotlivci v původním stavu pouze skrze vědomí svých jednotlivých členství dojdou k Rawlsem popsáním principům spravedlnosti a budou je následně schopni dodržovat a udržovat (Ibid., s. 106-108).

“Charita začíná doma” je princip nutný pro to, abychom se vůbec byli v budoucnu schopni starat o nečleny - komunální příslušnost je bez pocitu sdílených životů a osudů odsouzena k zániku a taková komunita je těžko schopna jakkoliv pomoci nečlenům

²³ Pro lepší představu si vytvořme malou ilustraci. Představme si otce v rodině, který dává rodině prioritu co do členství. Tento otec má extrémisticky nacionalistické tendence, ale zároveň dceru, která má za snoubence člena lokálně diskriminované menšiny. Prosazováním principů spravedlnosti, které by zvýhodňovaly jeho národnostní členství na úkor výše zmíněné menšiny by znamenalo uškodit jeho dceři a tudíž ohrozilo tu skupinu, na které mu nejvíce záleží - rodinu. Snoubenec může zároveň být zaměstnán jako environmentální právník, zatímco budoucí tchán vlastní těžařskou firmu - je v zájmu obou nenastavit podmínky k likvidaci jednoho či druhého pro zachování rodinného statusu quo. Je to právě multiplicita členství, která redukuje jejich snahu o prosazení sobeckých principů spravedlnosti.

(Ibid., s. 115-116). Jsme stále zavázáni z liberálního hlediska pomoci lidstvu jako takovému, ale lokální preference je z tohoto důvodu ospravedlnitelná, ačkoliv ne ultimátní. Nejen to, ale neexistuje důvod se domnívat, vzhledem k prohlubujícím se regionálním kooperacím jako v případě Evropské Unie (Ibid., s. 165), že tento pocit vzájemnosti nebude v budoucnu prohlubován a namísto národů nebudou jednotlivci cítit pocit vzájemnosti regionálně, nebo či dokonce celosvětově. Koneckonců i národní vzájemnost existuje bez toho, aby se většina jeho členů kdykoliv potkala (Anderson, 2008, s. 21-22s). Lokální preference jsou tedy momentálně nejen akceptovatelné, ale i žádané, nesmíme však zapomenout na naši globální liberální odpovědnost.

V případě návrhu Tamir nenacházíme žádný specifický plán, namísto toho autorka vymezuje rámec, dle kterého je vhodné se řídit, ale který je potřeba vyplnit dle konkrétního kontextu. Dočítáme se tedy o určité formě globální odpovědnost, nejasném vymezení substantivní většiny a akceptovatelné míře preferencí bez jasné definice. Pracujeme-li ale s Freedenovým základem, liberální nacionalismus Yael Tamir vytváří specifické nároky na chování členů, především v otázkách kulturních praktik, ale zároveň v otázkách distribucí statků, kde je akceptovatelná lokální distribuční preference s ohledem na globální povinnosti. Tato preference je akceptovatelná na bázi zjevného pozitivního hodnocení nejen národa jakožto jednotky ztělesněné danými kritérii, ať už fiktivními, či reálnými, jako je jazyk, společná historie, nebo různorodé symboly, ale i všech ostatních členů i přes absenci fyzického kontaktu s nimi. Toto pozitivní hodnocení umožňuje utvoření pout a právě tato pouta umožňují cit pro vzájemnost, jenž je esenciální pro akceptování omezení osobního komfortu v zájmu celku.

2. 2. 3. Politicko-institucionální vyjádření národa

Ačkoliv již v první kapitole došlo k vyzdvižení většinového názoru liberálních nacionalistů na to, že stát není synonymem pro národ, ke kterému záměně často dochází, neznamená to, že je jejich teorie oproštěná od jakéhokoliv politického či institucionálního vyjádření - ba naopak. Je to právě tento politicko-institucionální aspekt, který je pro národnost esenciální. Toto vyjádření může mít svou podobu v plné, teritoriální demarkaci nového státu, například ve vyhraněných případech, kdy jiná

forma již není možná či dostatečná²⁴, ale různé faktory - jako je nízká míra teritoriální homogenity moderního, globalizovaného světa (Tamir, 1993, s. 63), obrovské množství různých národů s potenciálním právem na teritoriální sebeurčení (Ibid., s. 151), či pravděpodobná ekonomická nesoběstačnost a schopnost přežití u příliš malých politických těles (Ibid., s. 142) - vedou liberální nacionalisty k hledání nových vyjádření.

Před popisem těchto nových vyjádření nejprve odpovíme na otázku, která s předchozího odstavce vyplývá - proč je pro národnost esenciální institucionálně-politické vyjádření? Je pravda, že Tamir svou redukcí národa na pole kulturního vyjádření snížila zjevnost pojítka mezi národem a politicko-institucionálním vyjádřením oproti pouhé synonymizaci národa se státem. Tento kulturní aspekt je však nutno sdílet s ostatními, jak již bylo uvedeno při definici národa jakožto společenství určeného sdílením stejné kultury a vzájemným uznáním (Ibid., s. 68). Určité aspekty národního života lze samozřejmě projevovat i v izolaci, což je někdy i nutné, chybí-li například dostatečné množství dalších proponentů námi preferované národnosti v blízkém okolí pro realizaci sdílení kultury. Tato izolovaná exprese je ale značně restriktivní a nedochází při ní k plnému národnímu projevu a tedy ani k naplnění potenciálu národa jakožto prostředku individuální seberealizace (Ibid., s. 43). Tamir tvrdí, že právo na kulturu je komunální a vyžaduje vytvoření veřejného prostoru, kde individua mohou sdílet jazyk, historii, připomínat si své hrdiny a celkově žít plnohodnotný národní život (Ibid., s. 8). Vytvoření takového prostoru a s ním spojených příležitostí se samozřejmě neobejde bez jisté míry institucionalizace od možnosti vzdělání se v daném jazyce či seznámení se se specifickou národní historií, po vymezení specifických prostorů, kde je možné aktivně praktikovat kulturně specifické rituály,

²⁴ Tamir se vymezuje vůči demarkaci národa podél státních rovin velmi negativně - jde dle ní o naivní iluzi, kterou sice velké množství národních hnutí její doby prosazuje, ale realita napovídá, že takovéto pokusy nevyhnutelně vedou ke krveprolití a myšlenku homogenních, národních států je tak nutné opustit v zájmu jiných možností (Tamir, 1993, s. 145). Tvrzením, že neexistují "téměř" žádné homogenní státy ale připouští, že v některých případech tato teritoriální demarkace možná je (Ibid., s. 61-62) - nejedná se ale vzhledem k dalším již popsaným faktorům, jako je liberální povinnost všech států pomáhat i co do migrace při udržení substantivní většiny, o preferovanou variantu.

například slavnosti, nebo pravidelné události spojené s určitým dnem, podobně jako chrámy a kostely slouží k náboženské expresi pro různé církve.

Tato institucionalizace ale samozřejmě není bez limitů a podobně jako v případě samostatných národních států jí nemůže dosáhnout každý národ ve stejné míře. Existují faktory, které jsou čistě otázkou štěstí a přítomnost či absenci těchto faktorů je zcela spravedlivé brát v potaz při determinaci, zda národu uznat jeho právo na veřejnou sféru. Mezi tyto faktory patří například velikost samotné potenciální národní komunity - čím větší množství obyvatel prahne po konkrétní národní sebedeterminaci, tím větší je váha jejich argumentu a míra alokace prostředků pro realizaci jejich národní aspirace. Roli hrají i geografické výhody, například zda se jedná o ostrovní oblast, zda má národ přístup k moři, nebo jaké má dostupné přírodní bohatství. Není tedy nutné vyvažovat náhodou dané okolnosti, ale primárně nečinít vědomě škody - dle Tamir tak mají "všechny národy rovné právo na co největší možný stupeň národního sebeurčení dle možností jejich specifické situace"²⁵ (Ibid., s. 75). Roli v uznání národně specifických úlev, nebo vymezení veřejného prostoru zároveň hraje test uvěřitelnosti²⁶ - pokud tedy někdo vystoupí s nároky, které jsou zjevně bizarní a neseriózní, nikoliv konstitutivní co do seberealizace individuální identity, není třeba je brát v potaz. Tuto distinkci lze dle Tamir učinit vcelku jednoduše praktikováním "selského rozumu"²⁷ (Ibid. s. 39-40).
Důležité pro Tamir jsou i historické nespravedlnosti

Popsali jsme tedy proč je pro Tamir v otázce národa esenciální veřejná sféra a jaká jsou kritéria pro uznání určitých výdobytků jednotlivým národním uskupením. Jak si ale tyto výdobytky představit? Již jsme zmínili, že v některých případech je možné i teritoriální vymezení národa jakožto státu, Tamir se ale snaží nacionalismus spíše od této rétoriky osvobodit (Ibid., s. 12). U dalších řešení záleží primárně na síle argumentu, kterou má daný národ v otázce svého sebeurčení, jehož síla se odvíjí například od celkového množství obyvatel, teritoriálního uspořádání, ale rovněž i záležitostí jako jsou

²⁵ Můžeme si zde všimnout, že Tamir opět nenavrhuje žádná specifika, což je způsobeno tím, že každý případ národního sebeurčení je specifický a nelze vytvořit univerzální recept pro každou jeho instanci.

²⁶ V anglickém originále jde o *test of plausibility*, kterýžto doslovný překlad, tedy "test pravděpodobnosti" není dostatečně vystihující.

²⁷ *Common sense* v originále.

historické křivdy - například argument původních obyvatel, nebo etnika, násilně přesídlených do dané země, má automaticky větší váhu, neboť jejich minoritní status jim byl násilně vnučen (Ibid., s. 42). Má-li tedy národ slabé podmínky pro prosazení národního sebeurčení, je pravděpodobné, že jeho výdobytky budou malé. Každé požadavky s sebou nesou jistou míru zátěže, například finanční, sociální, ale i jiné²⁸ a je zcela v pořádku odmítnout tyto nároky v momentě, kdy by vyžadovaly přílišné úsilí ostatních, například v zájmu malé skupiny obyvatel, nebo při nedostatečném ospravedlnění těchto nároků jakožto konstitutivních pro národní uskupení.

Neexistuje ale jakékoliv racionální odůvodnění pro automatické vyloučení požadavků s malou mírou zátěže (Ibid., s. 45). Jako příklad Tamir uvádí případ ortodoxního žida kapitána Simha Goldmana (Ibid., s. 38-39), jehož případ se dostal až k nejvyššímu soudu USA, a kterému nebylo v *United States Air Force* dovoleno nosit pokrývku hlavy s lebkou ve zdravotní klinice pod záminkou, že se jedná o potenciální ohrožení armádní morálky, neboť nejde o součást uniformy a to i přesto, že byla pokrývka hlavy nošená pod uniformou (Steinhauer, 2017, s. 852). Jednalo se o umírněný požadavek, který je správné přijmout, neboť se jedná o kulturní vyjádření s téměř nulovou zátěží vůči svému okolí (Tamir, 1993, s. 40). Pro Tamir je esenciální už jen fakt, že se takovými otázkami instituce reálně zabývají - ostatně, jak sama píše: "samotná ochota zvážit tyto požadavky demonstruje naše vnímání důležitosti kulturních a náboženských práv" (Ibid., s. 41). Odmítání požadavků je tak nejen akceptovatelné, ale v některých případech i nutné - důležité je nestavět požadavkům do cesty k naplnění vědomě překážky a racionálně zvažovat jednotlivé případy (Ibid., s. 55). Takto lze přistupovat vůči menším, individuálním případům a skupinám. Jakmile ale hovoříme o větší skupině tvořící potenciální národ, kterážto situace není vzácná vzhledem k již popsané absenci plně homogenních států, legitimita nároků na seberealizaci stoupá a tudíž by adekvátně tomu měla stoupat i míra jejich realizace. Tamir v takových případech navrhuje různá

²⁸ Uvedme jako příklad požadavek uznání oficiálního jazyka v teritoriu, kde bydlí množství členů daného národa, který ale neodpovídá státem prosazovanému národu. V takovém momentě by byla potřeba alokace velkého množství prostředků, od vzdělání úředníků v daném jazyce, po úpravu všech značení, či případně i vytvoření nového vzdělávacího jazykového programu pro vytvoření generační jazykové stability. Je jasné, že v takovou chvíli dochází k významné zátěži na ostatní a je třeba určit, zda je tato zátěž akceptovatelná, či nikoliv.

řešení - například tvorbu národních institucí, formování autonomních komunit, federativní nebo konfедераční uspořádání. I zde autorka upozorňuje na to, že by bylo kontraproduktivní navrhnout pouze jedno řešení namísto vyhodnocení vhodného modelu pro konkrétní případy dle specifika kontextu (Ibid., s. 74).

Je nutné upozornit na fakt, že tato řešení nejsou pro Tamir konečná, ale jde pouze o řešení v současné době vzhledem k současné situaci. Za cíl autorka pokládá národní pluralismus v širších, regionálních organizacích. Tamir tak například vyzdvihuje projekty vedoucí k širší mezinárodní spolupráci, které lze sledovat u uskupení, jako je Evropská Unie. Tvrdí, že pod takovým regionálním deštníkem jsou všechny národy, nehledě na svou velikost, geografické či ekonomické nevýhody, či jiné prostředky pro zjednodušení procesu sebeurčení, schopny dosáhnout kulturní a dokonce i do jisté míry politické autonomie. Jednalo by se o politický prostor vzájemně se respektujících národů uznávajících svou kulturní diverzitu - narozdíl od obvyklého ospravedlnění regionální kooperace tak není cílem překonat "iracionální nacionalistické sentimenty", ale naopak nabídnout možnost seberealizace ve svobodně zvoleném národním rámci uvnitř harmonické unie (Ibid., s. 151-152).

Yael Tamir se inspirovuje teorií konsociační demokracie Arenda Lijpharta (Ibid., s. 155). Tento demokratický model pracuje s heterogenními společnostmi, které jsou co do sociálních struktur a politických kultur ostře rozdělené (Lijphart, 1969, s. 208). Lijphart tvrdí, že takovéto společnosti mají potenciál ke stabilnímu uspořádání, existuje-li vzájemná kooperace jednotlivých subkultur jak mezi subkultury reprezentujícími elitami, tak mezi masami (Ibid., s. 212-213). Esenciální je, aby byly elity schopny plnit rozdílné požadavky subkultur při překonávání fragmentace a posilování bezpečnosti a stability politického celku - jsou si totiž plně vědomy nebezpečí takovéto fragmentace, které se proto snaží zabránit (Ibid., s. 216). Konsociační demokracie má dle Lijpharta větší naději být funkční v závislosti na tom, jak dlouho tato demokracie již funguje, zda existuje nějaká vnější hrozba vyžadující silnější politický celek schopný efektivnější obrany a například i jak vytížený je legislativní a exekutivní aparát²⁹ (Ibid., s. 216-221).

²⁹ Lijphart tak například tvrdí, že státy silně orientované na zahraniční politiku mají menší šanci se soustředit na udržování lokálního equilibria a při existenci množství různých štěpných linií tak hrozí politická nestabilita (Lijphart, 1969, s. 219)

Celý tento model ve své podstatě podryvá princip majoritního rozhodování charakteristický pro surový model demokracie, neboť vyvažuje jednotlivé subkultury tak, aby jedna nemohla být plně dominantní pouze díky své početní převaze - to Lijphart vnímá pozitivně, neboť limity jsou žádoucí a již existují ve většině demokratických institucí, například při snahách o změnu ústavy (Ibid., s. 214).

Tamir by byla pro podobné uspořádání na regionální úrovni - mezi jednotlivými národy by neexistovala hierarchie a namísto toho by se prosazovala co největší míra kooperace a umírněnosti, esenciální pro politickou stabilitu. Všechny skupiny by měly proporční reprezentaci a vzájemnou možnost veta s malou možností toho, aby jeden národ uvnitř takové unie byl schopen získat většinu. O záležitostech, na kterých má zájem regionální uskupení jako celek, ať už se jedná o otázku implementace lidských práv a svobod, nebo o ekologickou politiku, by měli jednat a rozhodovat všichni spolu - jakákoliv ostatní rozhodnutí by ale měla být plně v moci těch skupin, kterých se konkrétně týkají (Tamir, 1993, s. 153-157). Je tak například na jednotlivých národech, jaký bude jejich primární jazyk, jaké hrdiny oslavovat, které symboly národnosti vyzdvihovat apod..

Tamir ve své podstatě navrhuje takový model, který - podobně jako v případě sekularizace států - reálně odděluje národ od státu. Každý si tak bude schopen vybrat a dále praktikovat svou národní identitu bez větších limitací, které by s sebou nesl například silně národně homogenní stát. Strategická, ekonomická, či ekologická kooperace je následně v rukách regionální organizace, jíž jsou jednotlivé národy součástí (Ibid., s. 154-155). Autorka popisuje situaci, ve které by došlo ke globální kulturní asimilaci dle kulturního hegemonu, hnanou technologickým pokrokem, ekonomickou prosperitou a mezinárodní kooperací, jako dystopii³⁰. To ale neznamená, že postupně nemůže dojít k zániku hranic, alespoň na regionální úrovni, v konvenčním slova smyslu, tedy k zániku hranic geografických. Zda k něčemu takovému dojde, či nikoliv je otázka, na kterou získáme odpověď až časem. Tamir ale varuje, že je zjevné, že nacionalismus jako takový v blízké době nevymizí a proto navrhuje tyto akomodace a

³⁰ Podobný sentiment můžeme například sledovat u Johna Stuarta Milla, který tvrdí, že Evropské národy se vyvíjejí a nestagnují primárně díky své působivé kulturní rozmanitosti - posun vůči kulturní uniformitě by ale tento pozitivní aspekt evropských národů mohl zlikvidovat (Mill, 2009, s. 121-122)

alternativní politická uspořádání - budeme-li totiž usínat na vavřínech a předstírat, že se nejedná o legitimní požadavky, dojde k formulaci těchto požadavků mimo linie liberální ideologie a nacionalismus se bude opět projevovat ve své neliberální, etnicky či rasově orientované podobě. (Ibid., s. 166-167)

2. 2. 4. Čas a prostor: esenciální faktory sociální identity

Čtvrtý Freedenův koncept se zabývá esencialitou času, prostoru a jejich symbiózy pro nacionalismus. Začněme nejdříve samotným prostorem, neboť jeho význam byl v jisté míře popsán už předchozí podkapitole zabývající se institucionální stránkou nacionalismu.

Národní prostor nemusí být vymezen pouze geograficky, tedy formou státních hranic, může se jednat o vymezení lingvistické, kulturní, biologické či další (Freeden, 2005, s. 210). Jak již bylo řečeno, biologické vymezení, které například pracuje s myšlenkou rasy charakteristické pro teorie zaštiťující destruktivní ideologie 20. století jako byl nacismus, je pro Tamir, která jasně deklaruje prim liberalismu ve vztahu k nacionalismu, naprosto neakceptovatelné (Tamir, 1993, s. 12). Rovněž připomeňme vztah autorky k vymezení prostoru geograficky, kterýžto přístup nepokládá za preferovaný vzhledem k reálné absenci národně homogenních teritorií (Ibid., s. 61-62), ale nezavrhuje jej tak definitivně, jako vymezení biologické. Dostáváme se tedy ke kulturnímu a lingvistickému vymezení národního prostoru. Jak již bylo řečeno v podkapitole "Národ jakožto identifikační rámec pro lidstvo", Tamir redefinuje národ jakožto kulturní společenství, do něhož vstupuje a na němž participuje individuum dobrovolně, a které může rovněž dobrovolně opustit (Tamir, 1993, s. 68). Jazyk je následně jedním z možných projevů této národní kultury, pro Tamir však není

esenciální³¹. Národní prostor je tak dle autorky vymezen výhradně dobrovolně přijatou národní kulturou.

Koncept času u nacionalismu pro Freedena znamená jakousi kontinuitu prostoru. Tuto symbiózu prostoru a času lze sledovat například u národů, které se snaží ospravedlnit legitimitu své existence na základě své deklarované dlouhodobosti a distinktivnosti, nebo přímo dle historického obývání daného teritoria³². Yael Tamir, ačkoliv v žádném případě nesnižuje důležitost historie či kontinuity národního společenství, odmítá dávat těmto konceptům takový význam, jako jiní teoretici nacionalismu, nebo případně i liberálního nacionalismu. Tento sentiment je zjevný v její kapitole o kritice autenticity, ve které termín "autenticita", alespoň v jeho konvenčním slova smyslu, striktně odmítá. Naráží zde totiž na tendenci dominantních národů, nebo dominantních interpretačních forem takovýchto národů, odmítat ostatní formulace jakožto neautentické, například právě kvůli nedostatečné historické tradici. Zastánci takového přístupu tak odmítají reinterpretaci, nebo dokonce vznik zcela nových formulací pouze na základě jejich novosti. Z dominantního proudu se tak stává ve své podstatě interpretační diktatura "Rady Starších", která svůj postup legitimizuje právě historickou a tradiční autenticitou. Tamir tvrdí, že tento přístup je potřeba opustit a vznik nových interpretací, nebo přímo nových národů je nejen možný, ale i důležitý, jedná-li se o něco, co individua vyžadují v rámci jejich efektivnější seberealizace.

³¹ Nic nenapovídá v textu tomu, že by Tamir nepovažovala například latinskoamerické národy za jedinečné, protože většina z nich hovoří španělsky. Autorka popisuje například roli obnoveného hebrejského jazyka při tvorbě národní komunity v Izraeli, jedná se však pouze o možný doplněk či obohacení národní kultury a i zde neustále připomíná význam volby, například u konfliktu mezi jazykovými puristy a zastánci zahrnutí cizojazyčných výrazů (Tamir, 1993, s. 88-89).

³² Jako příklad můžeme uvést Izrael, který svou legitimitu ospravedlňuje distinktivní náboženskou kulturou, která se udržela i přes asimilační či vyhlazovací snahy mnoha jiných kultur a národů po tisíce let (Sternhell, 1997, s. 12-13). Nárok na specifický teritoriální prostor, tedy oblast dnešního Izraele, opírá o historicko-náboženský význam daného místa pro svou vlastní kulturu (Shapira, 2020, s. 29-30). Jak čas, tak prostor je tedy pro tuto specifickou národní kulturu naprosto esenciální.

Je téměř jisté, že pro prosazení svého vznikajícího národního společenství bude potřeba znovu odkazovat na historii, například i skrze reinterpretaci historie, "přivlastnění" si národních hrdinů, nebo vybírání silně specifických momentů v minulosti tak, aby bylo možné legitimizovat v očích nečlenů právo na svůj distinktivní charakter - hodnotu těchto národních uskupení ale již nelze měřit autenticitou, stařím těchto přesvědčení, nebo délkou etablovaných tradic. Autorka proto navrhuje nepracovat s autenticitou, která diskvalifikuje každého, kdo se vymezuje proti jedné etablované interpretaci kultury, ale místo toho s autenticitou jakožto hodnotícím pojmem, který označuje kohokoliv, kdo žije v souladu s jím vybranými hodnotami, cíly a způsobem života (Tamir, 1993, s. 48-51). Je samozřejmé, že akceptováním možnosti volit si národ a případně jej i vytvořit bez testu autenticity se může stát, že vzniknou takové národní interpretace, jejichž legitimita se může zdát být přinejmenším pochybná. Tamir souhlasí, že takové momenty mohou vyvstat, zda je ale požadavek legitimní by nemělo být hodnoceno jeho o historii opřenu autenticitou, ale místo toho například jeho excentricitou (Ibid., s. 40). Stále bychom měli být ale připraveni minimálně vzít v potaz národní požadavky, zdají-li se být rozumné v závislosti na našich možnostech a na kritériích popsanych v předchozí podkapitole o institucionalizaci.

Prostor tedy pro liberální nacionalismus Yael Tamir hraje svou roli - nikoliv v konvenčním slova smyslu jakožto geograficky vymezeného teritoria, ale jakožto kulturně vymezeného prostoru, který může na sebe vzít jakoukoliv formu. Tato forma je následně determinována případ od případu, ale je naprosto zásadní, aby byla vytvořena na základě svobodné volby. Čas hraje velmi důležitou roli pro potenciální obhajobu práva na takový prostor, případně může mít zásadní roli pro jedince při zvažování, jaký význam pro něj osobně má národní společenství - je ale neakceptovatelné, aby čas například v podobě historického trvání dané kultury, hrál natolik velký význam, že by jeho užitím bylo možné potlačit práva ostatních národů na jejich sebeurčení (Ibid., s. 51).

2. 2. 5. Klíčovost emocí, pocitu sounáležitosti a členství

Liberální ideologický proud popsany Freedemem jako Rawlsovský se vyznačuje silnou preferencí racionálna se snahou potlačit oblast emocí, kterou pokládá za iracionální.

Hobhousevský přístup naopak vyzdvihuje pozitiva kombinace sféry racionální a emocionální, neboť jen tato kombinace dokáže adekvátně reagovat na reálné požadavky lidu (Freeden, 2005, s. 23).

Jak již bylo řečeno, Tamir dává pocitu členství a sounáležitosti klíčovou roli (Tamir, 1993, s. 115-116), čímž zcela jasně dává najevo svou preferenci Hobhousevského liberalismu. Pro Tamir je pocit sounáležitosti s daným společenstvím natolik klíčový, že se dle ní nejedná pouze o prostředek pro lepší seberealizaci jednotlivce - ačkoliv i toto by bylo dostačující pro obhájení legitimacy národní sounáležitosti z pohledu liberální ideologie - ale zároveň o jakéhosi garanta funkčního společenství. Dle autorky totiž není možné, aby demokratická instituce byla funkční bez toho, aby mezi reprezentovanými občany existovalo přesvědčení, že tato instituce je "má", tedy že odráží nejen mé zájmy, ale zároveň je srozumitelná, smysluplná a formulovaná mou kulturou, historií, tradicí a normami. Z toho důvodu se například menšiny, ačkoliv jim je garantován plný rozsah lidských práv a svobod v objektivně spravedlivém státě, necítí být dostatečně reprezentovány a pociťují tak křivdu (Ibid., s. 72).

Jak již ale bylo uvedeno, dle Tamir je klíčový pocit sounáležitosti a členství nejen pro efektivnější seberealizaci a legitimizaci politických institucí - jedná se zároveň o garanta spravedlnosti institucí. Tamir totiž odmítá myšlenku Rawlsova závoje nevědomosti, kdy dle Rawlse mimo jiné neznalost našeho postavení ve společnosti v myšlenkovém experimentu původní pozice garantuje přijetí dvou základních principů spravedlnosti (Rawls, 1999, s. 256). Je to naopak uvědomění si našich členství v různorodých skupinách, včetně té národní, a partikulárních vztahů vůči jednotlivým členům, které nám umožňují najít společné principy spravedlnosti (Tamir, 1993, s. 106-108).

Tamir je tedy zcela zjevně autorka, která se snaží odstranit něco, co bychom mohli popsat jako racionální purismus liberální ideologie. Nacionalismus není dle jejího názoru něco, co by mělo být odstraňováno pro svou iracionální emocionalitu, ale jehož emocionalitě by naopak měl být vytvořen prostor tak, aby mohlo dané společenství vzkvétat. Emocionalita a pocit sounáležitosti uvnitř námi vybraného členství, mezi které dle Tamir národ jednoznačně patří, hrají významnou roli jak v individuálním rozvoji, tak ve stabilizování, zefektivnění a legitimizování jednotlivých institucí.

3. Kritika liberálního nacionalismu Yael Tamir

Jak již bylo avizováno v kapitole věnující se metodologii, poslední sekce se věnuje kritikům díla Yael Tamir a následně i kritice, nebo spíše reakci autorky samotné v díle *Why Nationalism?* vydaném o 26 let po vydání knihy *Liberal Nationalism*.

3. 1. Kritici liberálního nacionalismu

Na dílo Yael Tamir ve své době reagovalo větší množství kritiků a je tak samozřejmé, že každý z nich vytýkal dílu aspekty, které byly v protikladu s jejich konkrétními přesvědčeními - výtky se tak pohybovaly kdekoliv na škále od "dílo je příliš liberální a neodráží specifika národní identity" po "liberální nacionalismus prosazuje destruktivní charakter nacionalismu". Je zároveň nutné podotknout, že ačkoliv většina zmíněných kritiků reagovala přímo na Yael Tamir, někteří citovaní teoretici rovněž reagovali na liberální nacionalismus jako celek, tedy na proud mimo jiné reprezentovaný lidmi jako je David Miller nebo Will Kymlicka. Navzdory obhajování stejnojmenného proudu (Young, 2000, s. 148) jsou tito autoři v mnoha ohledech svým teoretickým obsahem velmi odlišní jak vzájemně, tak oproti Yael Tamir - proto je v případě kritiky proudu jako takového vybrána pouze část relevantní vůči specifickým teoriím Yael Tamir.

3. 1. 1. Liberální nacionalismus "je" oxymoron

Celá práce *Liberal Nationalism* se soustřeďuje na usmíření liberalismu a nacionalismu skrze obhajobu tvrzení, že se nejedná o ideologie, které by se vzájemně vylučovaly, ale které se naopak spoluprací obohacují (Tamir, 1993, s. 3-4). Autorka pravidelně vyzdvihuje fakt, že nacionalismus nemusí být inherentně negativní, jak se snaží někteří teoretici především v souvislosti s hrůzami dvacátého století tvrdit. V momentě, kdy ale kritik takového díla dokáže, že nacionalismus ve skutečnosti má ničivé charakteristiky, celý argument liberálního nacionalismu padá na základě inherentní nekompatibility.

Podobnou pozici zastává americký profesor politologie a práv zabývající se primárně lidskými právy, Jamie Mayerfeld (University of Washington, ©2022). Ten ve zkratce tvrdí, že jakýkoliv národ, ať už primordiální opírající se o rasové distinkce, který se Tamir snaží co nejvíce limitovat, nebo národ prosazovaný liberálním nacionalismem, podporuje užití nespravedlivého násilí a tak představuje nebezpečí, kterému nelze zabránit už jen ze samotné podstaty nacionalismu (Mayerfeld, 1998, s. 555). Liberální nacionalismus je sice preferenční volbou oproti neliberálním formám, naším cílem by ale mělo být od nacionalismu co nejvíce odrazovat (Ibid., s. 557.)

Mayerfeld toto své tvrzení obhajuje několika argumenty. Silná identifikace s distinktivní skupinou jako je národ dle něj podporuje primárně negativní charakteristiky jako je narcismus, sebeklam, nebo přisvojování si cizích úspěchů³³. Podpora těchto a dalších negativních vlastností může být lákavá, neboť do jisté míry mohou zlepšovat dojem jednotlivce ze sebe samého, ale tyto užitky nepřevažují potenciální rizika (Mayerfeld, 1998, s. 564). Člověk je nesmrtelnými slovy Aristotela *zoon politikon* (Aristotle a Rackham, 1959, s. 9) a chce-li v reálném světě tuto svou společenskou aspiraci realizovat, musí podnikat kroky tak, aby byl schopen kooperace a koexistence - získávat si respekt a uznání ostatních, akceptovat kompromisy a potřeby ostatních i přes rozdílné přístupy k životu. Národní identita tuto nutnost kompromisu eliminuje - prosazuje totiž pro členy specifickou formu zaujetí, která se následně odráží ve formulaci subjektivního pojetí spravedlnosti. Toto pojetí je následně namísto veřejného skrutinia akceptováno a aplaudováno ostatními členy národa, zatímco nesouhlasící nečlenové nejsou k diskurzu přizváni a jsou případně i vnímáni jako stojící proti spravedlnosti (Mayerfeld, 1998, s. 568).

Právě toto vlastní formulování spravedlnosti pro členy vede k destruktivním tendencím nacionalismu. Existují-li subjektivní formy spravedlnosti vlastní pro každý jednotlivý národ, pak jakýkoliv konflikt, například teritoriálního rázu kvůli historickému významu místa pro účastníky daného konfliktu³⁴, není veden mezi dvěma stranami,

³³ Toto ostatně Tamir považuje za klad, neboť sdílení úspěchů a neúspěchů jedince se svými krajany má pozitivní efekt na zlepšování sebevědomí a celkového blahobytu každého člena národa (Tamir, 1993, s. 96).

³⁴ Pravděpodobně za nejznámější příklad této instance můžeme pokládat konflikt o Jeruzalém.

kteřé lze dle měřítka objektivní spravedlnosti dělit na agresory a ukřivděné. Obě dvě strany namísto toho jednají tak, jakoby jejich jednání bylo čistě defenzivní, neboť je to právě spravedlnost, ač subjektivně formulovaná, která je na jejich straně. Mayerfeld se empiricky opírá o konflikt v bývalé Jugoslávii, ve kterém žurnalisté sledovali, že všechny zúčastněné strany cítily jistou formu křivdy³⁵, díky čemuž bylo jednodušší ospravedlnit válečné zločiny³⁶ - přeci jen tak činíme v zájmu spravedlnosti. Ostatně podobnou situaci sledujeme i v samotném nacistickém Německu, pravděpodobně nejvýraznějším vykřičníkem v otázce obhajoby nacionalismu. Niterná obhajoba nacistického režimu tkvěla v křivdě učiněné Spojenci ve Versailles po první světové válce roku 1918 (Ibid., s. 569-570).

S touto částí souvisí i další aspekt, jehož popis jako pozitiva ze strany Tamir budí v Mayerfeldovi nevoli - jedná se konkrétně o národ jakožto nástroj pro uspokojení jedincovy hluboké psychologické potřeby po zdroji sebevědomí a umožňující konstruovat identitu v hodnotné komunitě (Tamir, 1993, s. 73). Co přesně totiž činí z národa hodnotnou komunitu? Téměř každá národní historie obsahuje nějakou formu zločinu - USA bylo v podstatě vybudováno na hrobech původního obyvatelstva (Maghakyan a Morris, 2021), bývalé Evropské koloniální mocnosti konaly zvěřstva po celém světě, Velká Británie například v Indii (Doshi a Mehdi, 2017), Belgie v Kongu (Viaene, 2008, s. 741-742), nebo Španělé a jejich conquistadoři na americkém kontinentě (Sheppard, 2018, s. 9) a ani minulost České Republiky není prosta kontroverzí, ať už mluvíme o jednání s německým civilním obyvatelstvem na území republiky po druhé světové válce (Česká televize, ©2017), nebo o bagatelizaci problému koncentračního tábora Lety (Česká televize, ©2021). Národní hrdost ale, jak již název indikuje, nemá tendenci vyzdvihovat tyto negativní sekce národní historie - naopak je zde zjevný tlak na připomínání pozitivních momentů³⁷, ať už skrze oslavy,

³⁵ Cílem této sekce není v žádném případě tvrdit, že by nebyla na žádné straně nějaká forma objektivního ospravedlnění - jde pouze o to poukázat na existující pluralitu spravedlnosti v dané oblasti nehledě na její případnou pravdivost.

³⁶ Uvedme jako příklad implementaci systematického násilňování jakožto strategie etnických čistek v Jugoslávském konfliktu (Kaldor, 2012, s. 54).

³⁷ Mayerfeld zmiňuje Německo jako výraznou výjimku tohoto sklonu - to ale přisuzuje specifiku Německé situace, tedy historii Holokaustu (Mayerfeld, 1998, s. 571)

proslovy, státní svátky, nebo skrze učebnice. Negativní zkušenosti jsou připomínány spíše vzácně a krátce, případně i snižovány nebo zpochybňovány³⁸ (Mayerfeld, 1998, s. 570-572).

Národ tedy dle Mayerfelda vytváří subjektivní spravedlnost, jejíž pravdivost je konstantně afirmována všemi krajanů navzájem a národ zároveň vytváří podmínky, které neustále otupují schopnost krajanů podnikat sebereflexi výměnou za zlepšení povědomí o národu samotném. Vnější činitel, který následně nesouhlasí s "naší" spravedlností poté nepřichází pro takového člena národu s validní námitkou, ale podniká nespravedlivý čin a rozhodneme-li se pro násilné kroky vůči takovému člověku, konáme spravedlivě, neboť potíráme nespravedlnost - podobně jako například policista může použít legitimně násilí, je-li to nutné, proti nespravedlivě jednajícímu kriminálnímu živlu (Ibid., s. 568).

Výše zmíněná situace není dle autora nevyhnutelná, ale už jen její samotná možnost by nás měla vést k přehodnocení liberálně nacionalistické pozice. Tamir tvrdí, že odstraněním reálných hranic, například těch u národních států, vytvoří lokální komunity své vlastní hranice pro preservaci své kulturní jedinečnosti (Tamir, 1993, s. 166), s kteroužto pozicí Mayerfeld souhlasí. S čím ale nesouhlasí je glorifikace takových skupin, jako je národ (Mayerfeld, 1998, s. 573). Ačkoliv je toto současně reálná situace, je-li naším cílem co nejefektivnější uspořádání společnosti jakožto morálního, kooperujícího a spravedlivého celku, je třeba přesvědčovat jednotlivce o nedostacích národního uspořádání. O co by se měli jednotlivci opírat, tedy co by mělo být zdrojem reálné spravedlnosti nebo na jakém základě by se měly vytvářet demokratické závazky, je občanské vědomí, tedy věrnost ústavním principům (Ibid., 1998, s. 561). Vzájemná důvěra a kooperace lidstva má být opřena o přesvědčení, že všichni jednají v zájmu budování společného demokratického projektu (Ibid., s 576). Mayerfeld zde ve své podstatě nabízí závěry kosmopolitní ideologie jako jediné možné pro naplnění kritérií

³⁸ Takové tendence lze sledovat například v USA, kdy pozorujeme legislativní pokusy o výrazné limitování učiva o zotročení černošského obyvatelstva (Wang, 2015), nebo u již zmíněného koncentračního Tábora Lety, který například bývalý český prezident Václav Klaus odmítal označit za koncentrační tábor, namísto toho jej označil za "pracovní tábor pro ty, kteří odmítali pracovat" a jehož smrtelnost byla spojena s epidemií tyfu - snižoval tak rasovo-etnickou motivaci výběru vězňů (Hájek, 2018)

spravedlivého uspořádání - nacionalismus zde nemá své místo a je naopak překážkou v cestě naplnění kosmopolitních cílů.

Tato kritika může být pro celý projekt liberálního nacionalismu zcela zničující. Její primární problém však tkví ve velmi odvážném stanovisku, které ve své podstatě tvrdí, že každé členství ve výrazné, unikátní skupině, tvořící distinktivní identitu, může být ohrožující pro demokratický projekt kosmopolitního uspořádání. Výše popsané problémy identifikace se skupinou tak Mayerfeld vidí nejen u národa, ačkoliv u něj je tento problém nejjednodušeji vysledovatelný vzhledem k historii nacionalismu, ale zároveň například u náboženských, nebo etnických skupin (Ibid., s. 559). Akceptovat Mayerfeldovu myšlenku by tak mohlo znamenat akceptovat nutnost zahrnout všechny skupiny, které popisuje jako "skupiny identity", což se zdá být přinejmenším problematické, vzhledem k argumentu Tamir o povinnosti zástupců liberalismu respektovat to, co si jednotlivec přeje za předpokladu nezasahování do svobody jiných - v tomto případě je tímto přáním seberealizace jednotlivce podél jím zvolených národních linií (Tamir, 1993, s. 37). Mayerfeldův argument zároveň stojí a padá na důkazu inherentní ničivosti národa, což autor dokládá jeho negativní historii od nacistického Německa po válku v bývalé Jugoslávii (Mayerfeld, 1998, s. 575). Problém však tkví v tom, že několik různých případů negativního projevu fenoménu mu nemůže vtisknout definitivní podobu - ostatně jak Tamir sama tvrdí: "národní ideje poháněly jedny z nejvíce devastujících režimů století, zároveň ale inspirovaly jeho nejslavnější momenty v boji proti kolonialismu a imperialismu..." (Tamir, 1993, s. 4).

Tamir a Mayerfeld nenachází shodu v pohledu na národ - Tamir v něm totiž vidí hodnotný příspěvek v rámci lidské seberealizace a potenciální motor, který žene jednotlivce na cestě k realizaci spravedlivého uspořádání, kdežto Mayerfeld jej vidí jako časovanou bombu. V jedné věci se ale autoři shodují - Mayerfeld totiž akceptuje uspořádání v rámci jedinečné skupiny jako je národ, má-li toto uspořádání instrumentální povahu ve snaze o "obranou solidaritu". Přestává-li ale existovat nutnost pro takové společenství, je třeba jej opustit. Podobný sentiment vnímáme i u Tamir u jejího konečného regionálního uspořádání založeném na pluralitě depolitizovaných národů - národ má svou instrumentální roli, nikoliv intrinziční hodnotu. S národem Tamir pracuje spíše jako s nutnou realitou, které se nelze v současnosti vyhnout

(Gerson a Rubin, 2015, s. 200) a ztratí-li svou instrumentální hodnotu, bude opuštěn v zájmu lepšího společenského uspořádání.

3. 1. 2. Liberální liberalismus

Předchozí kritika ve své podstatě stojí a padá na pravdivosti teze, že národ je inherentně destruktivní - tedy na tezi, na které neexistuje shoda a jejíž empirické ověření by bylo s největší pravděpodobností nemožné. Kritika v této podkapitole je odlišná tím, že její východisko je s největší pravděpodobností platné, záleží však na konkrétním jednotlivci, zda vnímá tuto kritiku negativně či pozitivně. Základním argumentem této kritiky totiž je, že liberální nacionalismus Yael Tamir ve své podstatě nemá moc společného s nacionalismem jako takovým.

Toto stanovisko by nemělo být překvapující, ostatně jak bylo již v této práci zmíněno, Tamir sama jasně deklaruje prim liberalismu vůči nacionalismu v konstrukci její verze liberálního nacionalismu (Tamir, 1993, s. 12). Čím více se ale čtenář ponoří do jejího díla, tím více si uvědomí, jak dominantní postavení ve skutečnosti má liberalismus oproti nacionalismu, který se postupně stává spíše jakýmsi ornamentem než-li validní ideologií, kterou by liberální ideologie a liberální demokracie měly akceptovat (Ibid., s. 4-5). Například Bernard Yack kritizuje autorku pro její depolitizaci nacionalismu a redukci na pouhou individuálně zvolenou kulturní expresi (Yack, 1995, s. 167) s tím, že autorka sice eliminuje nejproblematičtější iliberální prvky nacionalismu, zároveň ale odstraňuje to, čím je nacionalismus specifický. Odmítneme-li adresovat specificky historické, ekonomické, politické či sociologické aspekty nacionalismu (Tamir, 1993, s. 6-7), nezískáme jeho skutečný obraz a tudíž nebudeme schopni korektně identifikovat třecí plochy mezi nacionalismem a liberalismem nebo odpovědět na otázku, proč má nacionalismus tak často zájem o politizaci sebe samého (Yack, 1995, s. 172-174).

Depolitizace ale zároveň dle Yacka nejen stojí v cestě řešení problematiky nacionalismu v oblasti *realpolitik* - je zároveň detrimetální pro samotný projekt, který Tamir navrhuje. Právo na národní sebeurčení totiž dle autorky obsahuje právo na "zachování své distinktivní existence a organizování komunálního života v souladu se svým specifickým způsobem života" (Tamir, 1993, s. 69). Dle Yacka není možné toto

právo garantovat bez politizace daného národa. Práci Tamir tak autor považuje za pokus o smíření liberalismu a komunitarismu, spíše než nacionalismu (Yack, 1995, s. 173).

Obdobnou kritiku nacházíme u izraelské profesorky zabývající se nacionalismem, Liah Greenfeld (Boston University Arts & Sciences, ©2022) - Tamir si dle Greenfeld sama uvědomuje, že její definice národa neumožňuje dostatečně rozlišit národ od jakékoliv jiné kultury, jinou definici ale pokládá za nemožnou, je-li cílem úspěšná implementace nacionalismu do liberálního jazyka. Greenfeld nepokládá tezi předloženou Tamir za selhání, ale poukazuje na fakt, že se jedná spíše o normativní model, který nepracuje s reálnou podobou nacionalismu, jehož manifestacím je potřeba se věnovat pro lepší pochopení současného růstu nacionalistických tendencí (Greenfeld, 1994, s. 457).

Za selhání³⁹ naopak považuje tezi liberálního nacionalismu Ralph Gaebler. Ten tvrdí, že ve světě protkaném etnicky motivovanou intolerancí a násilím není možné pokládat národní identitu za otázku volby a depolitizovat požadavky národního sebeurčení (Gaebler, 1995, s. 285). Základním problémem teze Tamir je dle něj absence jakéhokoliv vysvětlení, proč by dominantní národní kultury měly jakkoliv akceptovat reálné vymazání jejich politické moci v zájmu alternativ (Ibid., s. 288). Další problém tkví v absenci jakéhokoliv rozlišení národní kultury od jiných kultur - pokud opravdu depolitizací odstraňujeme rozdíly nacionalismu a jiných kulturních expresí, proč se soustřeďovat na nacionalismus se svou děsivou historií, nejvíce patrnou v jeho extrémní expresi ve dvacátém století (Ibid., s. 292)? Gaebler považuje dílo Tamir za užitečné pro přehodnocení atomistického přístupu Rawlse v otázce vytvoření a přijetí základních principů spravedlnosti a v reformě liberální ideologie v bodech jako je legitimizace teritoriální demarkace, ospravedlnění omezení migrace či distributivní spravedlnosti - toto ale nelze pokládat za úspěšný pokus o spojení liberalismu s nacionalismem. Nacionalismus je zde spíše něco, co odstraňuje individualitu jedince v zájmu kolektivu a tedy něco, s čím by se jakákoliv úspěšná liberální ideologie neměla

³⁹ Hovoříme-li zde o selhání, je třeba jej vnímat stejně, jako vnímáme selhání experimentu v přírodních vědách - selhání neznamená zbytečné jednání, ale jeden nezdařený pokus na cestě k dosažení požadovaného výsledku. Z takového selhání se může člověk podnikající další pokus pro příště poučit a vydat se jiným směrem (Gaebler, 1995, s. 285).

asociovat. Projekt Tamir je dle autora spíše snahou o prohloubení teorie liberalismu a odstranění jeho pokryteckých aspektů (Ibid., s. 291-293).

Další "nařčení" z odstranění klíčových aspektů nacionalismu v teorii Tamir můžeme sledovat u izraelské profesorky Tamar Meisels (Tel Aviv University, ©2022). Ta svou kritiku zakládá na tezi autora Anthony Smitha, který tvrdí, že "nacionalismus vždy obsahuje prvky boje o, nebo prosazování práva na kontrolu území. Národ bez území je pojmová kontradikce" (Smith, 2000, s. 149). Teritorium, které si daný národ nárokuje, bylo často národem historicky ovlivňováno - prostor byl například kontinuálně proměňován národně specifickými tradicemi⁴⁰, zákonnými úpravami, ale i na první pohled méně politickým chováním, jako je pohřbívání předků na specifickém místě (Meisels, 2003, s. 35-37). Cílem teorie, která by se snažila vyřešit problematické aspekty nacionalismu často ústících v krveprolití, by mělo být nalezení mechanismů pro řešení případných konfliktních nároků na území, například pokud v historii obývalo dané teritorium více národností. Najdeme-li způsob, jak spravedlivě určit legitimitu obývání daného území, mělo by poté být samozřejmé, že takový národ bude moci rozhodovat o způsobu, jak s takovým teritoriem nakládat. Aby něco takového bylo možné, musí být národ politický. Liberální nacionalismus svou eliminací specifika nacionalismu, tedy jeho souvislosti s určitým teritoriem, snižuje význam národních požadavků a spíše než aby řešil napětí přetrvávající u prosazování požadavků nacionalismu se dopouští jeho bagatelizace, čímž situaci v nejlepším neřeší a v nejhorším komplikuje (Ibid., s. 32-35).

Posledním příkladem autora označujícího dílo Tamir za liberální spíše než liberálně nacionalistické, je profesor Sanford Levinson. Teoretikové nacionalismu dle něj budou nespokojeni s prezentovaným návrhem, neboť by znamenal ve své podstatě likvidaci možnosti politické suverenity v tradičním slova smyslu. To činí z liberálního nacionalismu Yael Tamir teoreticky lákavý projekt pro liberalismus, ale s největší pravděpodobností se nejedná o nic, co by bylo přijato nacionalisty, tudíž se rovněž nejedná o nic, co by utlumilo nacionalistické násilné tendence (Levinson, 1995, s. 633). Tato teorie je tak dle Levinsona nepoužitelná pro "reakci na skutečné nacionalisty, které

⁴⁰ Může se například jednat o architekturu specifickou pro daný národ od římských amfiteátrů, po španělské ringy pro Toreadory, nebo egyptské hrobky.

můžeme nejčastěji nalézt na předních stránkách novin a v popředí našich myšlenek“ (Ibid., s. 645).

Oproti předchozí kritice jsou argumenty poukazující na malou roli nacionalismu v liberálním nacionalismu Yael Tamir jednodušeji obhajitelné - koneckonců sama autorka již zpočátku deklaruje svou pozici, ve které dává jasnou přednost liberalismu a svou knihu zakončuje vizí budoucnosti, ve které národy jako takové ztratí svou tradiční podobu a stanou se *de facto* kulturní expresí například po vzoru náboženských skupin. Stejně jako byl dříve separován stát od církve, má nyní být separována jakákoliv národní entita od politického života (Tamir, 1993, s. 154). Ne všichni výše zmínění teoretici ale považují tuto ničivou převahu liberalismu nad nacionalismem za problematickou, ba naopak ji mnozí vítají a pouze shledávají problém v nepravděpodobnosti aplikace této vize (Greenfeld, 1994, s. 457). Ať už je ale primárně liberální náplň teorie Tamir ve výsledku dobrým, či špatným krokem, výše zmínění autoři se shodují na tom, že nacionalismus v tomto symbiotickém vztahu tahá za výrazně kratší konec provazu. Deklarace o tom, že liberalismus jakožto vítěz dvacátého století se musí “podělit o slávu” s nacionalismem, nebo že se musí politicky a svým přesvědčením “přizpůsobit realitě” (Tamir, 1993, s. 3-4) působí ve stínu výše zmíněné kritiky nevěrohodně.

Na obranu Tamir můžeme tvrdit, že její vize nabízí národním skupinám jistou formu politické identity založené na lokální politice při podřízení se v otázkách ekonomiky, lidských práv, ekologie a dalších částí regionální organizaci (Ibid., s. 165). Zaručuje ale tato možnost zajištění a udržení distinktivního způsobu života? Jako příklad uveďme Skotsko, které se rozhodlo v referendu roku 2014 proti odtržení z většího politického celku Velké Británie (Witte, 2014), jen aby následně bylo na základě většího množství hlasů z oblasti Anglie odtrženo z Evropské Unie (Brooks, 2018). A co se stane kupříkladu v momentě, kdy se vytvoří třecí plochy mezi tím, co je chápáno jako oblast regionální politiky a národního specifika? Polsko může například tvrdit, že vzhledem k silné identifikaci jeho národa s katolicismem je zákaz potratů národním specifikem⁴¹, které stojí za to chránit i přes potenciální střet s deklarací lidských práv a svobod (Walker,

⁴¹ Pokládám za nutné zde upozornit, i vzhledem k současnému vývoji tématiky ve Spojených Státech Amerických, že tato sekce slouží k ilustraci, nikoliv k obraně zákazu potratů jako jakéhosi “národního práva”.

2020) - koneckonců Tamir sama do jisté míry obhajuje právo jednotlivce zvolit si iliberální národ (Tamir, 1993, s. 31-32). Nejeftivnějším garantem udržení specifického národního způsobu života je politická autonomie, což vysvětluje četnost požadavků politické autonomie ze strany národů - cílem je zkrátka jistá forma svobody jako nedominance⁴². Strach z krutosti jiných komunit může být ve skutečnosti jedním z nejsilnějších argumentů pro národní osamostatnění - velkou roli tento strach hrál například při formulování ukrajinského nacionalismu díky imperiálnímu charakteru Ruska (Yack, 1995 s. 173). Liberální nacionalismus Tamir tak není lákavou alternativou pro teoretiky nacionalismu a nereaguje adekvátně na konkrétní požadavky národního sebeurčení v oblasti *realpolitik*.

Pokud ale není liberální nacionalismus smířením dvou ideologických proudů a tím nejlepším z obou světů, jak bylo v úvodu práce nastíněno, jaká je jeho skutečná výhoda? Nebylo by snad v takovém případě lepší zbavit se nacionalismu jakožto potenciálně nebezpečného aspektu této liberální teorie, jak jej někteří již zmínění teoretici chápou? Kritici liberálního nacionalismu a proponenti kosmopolitismu jako Gillian Brock tento názor zastávají. Brock konkrétně navrhuje, alespoň do té doby, než liberální nacionalismus přijde s lepšími argumenty pro obhajobu své existence, soustředit síly teoretiků na vyhotovení normativního modelu kosmopolitismu, který by byl reálně aplikovatelný, neboť se dle něj jedná o morálně superiorní teorii (Brock, 2002, s. 323).

⁴² Svoboda jako nedominance je dle Philipa Pettita zjednodušeně svoboda i od samotné možnosti být zproštěn svobody ze strany někoho, kdo nade mnou drží arbitrární moc. Žije-li tak například člověk v sultanistickém režimu a je-li mu reálně neomezeně umožněna jakákoliv činnost, není dle Pettita takový člověk svobodný, neboť může být daným režimem kdykoliv perzekuován. Samotná existence této možnosti ovlivňuje chování jedince a vede ho tak například k autocenzuře (Pettit, 2002, s. 348-349). Můžeme dle této teorie svobody považovat národ, který je po celou dobu své existence odkázán na libovůli nadřazené politické jednotky, opravdu za svobodný?

3. 1. 3. Iluze volby

Poslední zastřešující kategorie kritik liberálního nacionalismu Yael Tamir se týká problematického chápání volby národa a potenciálních negativních důsledků, které s sebou tato voluntární formulace nese.

Jak již bylo mnohokrát zdůrazněno napříč touto prací, Tamir nahrazuje myšlenku jakési predestinace či biologické determinace pro určení národního členství myšlenkou volby. Tato volba ale samozřejmě není bez limitu - není možné pouze povrchně pozorovat specifika daného národa a skrze individuální rozhodnutí se ze dne na den stát příslušníkem jiné národnosti. Pro přijetí národnosti musíme akceptovat její specifika, které je třeba identifikovat, vzdělávat se v nich a následně jim přizpůsobit své chování. I kdybychom se ale z technického hlediska stali vzorem například nejlepšího možného Francouze, který dokonale ovládá francouzštinu, zná všechna historická specifika Francie a zkrátka prošel perfektním procesem národní asimilace, neznamena to, že se automaticky stáváme Francouzem. Jsme limitováni tím, zda nás přijmou ostatní členové národa za jednoho z nich. Zde ale můžeme narazit na potenciálně nepřekonatelnou bariéru - naše nabídka národních destinací může být značně limitovaná našimi inherentními vlastnostmi, které nemůžeme ovlivnit, například barvou kůže, fyzickými atributy, nebo naším rodokmenem⁴³. Tamir tuto skutečnost ale nepokládá za problematickou⁴⁴. Důležité není, aby každý člověk měl na výběr z nepřeberného množství národností, ale aby existovala rozumná pluralita v takové míře, aby se dalo tvrdit, že máme možnost si národnost vybrat. Na obdobné limitace narážíme dle Tamir například i při výběru práce, ale ačkoliv obyčejný smrtelník nemá na výběr ze všech existujících kariérních oblastí na světě, nehovoříme o tom, že by individuum nemělo možnost vybrat si kariéru (Tamir, 1993, s. 27-31).

⁴³ Tamir tak například dává mnohem větší šanci jedinci, který touží po plnohodnotném přijetí jiného národa, pokud může dokázat, že jeho předci byli v minulosti členy daného společenství (Tamir, 1993, s. 29).

⁴⁴ "Pravdou je... že určitá barva kůže nebo jisté fyzické vlastnosti mohou učinit asimilaci těžší, ne-li nemožnou. Toto je ale pravda i u jiných voleb. Uvedme jako příklad volbu kariéry." (Tamir, 1993, s. 29)

Je to, co Tamir popisuje skutečně volbou? Vezměme za příklad již zmíněnou svobodu volby svého zaměstnání - v liberální demokracii by mělo být absolutně nemyslitelné, že naše inherentní vlastnosti, jako například barva kůže, by měly komplikovat proces volby kariéry. Reálně sice bohužel tato skutečnost hraje roli a jsme konstantně svědky rasové diskriminace nejen na pracovištích (Porter, 2021), morálním cílem funkční liberální demokracie je ale takové fenomény likvidovat, ne je považovat za samozřejmé limity pro možnosti volby.

Již zmíněný teoretik Bernard Yack rovněž poukazuje na to, že vnímání národa jako volby je problematické - pokud jsme totiž odkázáni co do zisku statutu člena národnosti na názor ostatních, jedná se skutečně o naši volbu? Svou pílí můžeme sice mírně ovlivnit naše šance, zisk plnohodnotného členství však reálně nezáleží na námi ovlivnitelných faktorech (Yack, 1995, s. 174-175). Autor poukazuje rovněž na to, že činit z národní identity čistě otázku volby devaluje hodnotu nacionalismu a národní kultury (Ibid., s. 174), tedy něco, za co sama Tamir kritizuje liberální teoretiky (Tamir, 1993, s. 79-80). Naše reálná šance na akceptování námi vybraného národního členství ostatními bez celoživotního sdílení kultury v místě narození a bez kontinuální interakce s krajan⁴⁵, je mizivá (Yack, s. 175).

Další potenciální problém přichází například při volbě národa, který má bohatou historii nespravedlnosti. Takový národ může být utiskovanou menšinou, která svou historii a národní specifičnost nosí hrdě na odív jako důkaz síly a odhodlání i přes bohaté zkušenosti s perzekucemi. Prostá volba členství v takové národnosti by snižovala její hodnotu v očích současných členů⁴⁶ (Ibid., s. 175). Za další negativum této definice považuje Yack fakt, že tato definice dá vzniknout ještě většímu množství proti sobě stojících kultur, než kolik jich existuje v současnosti. Národní bariéry již existují, jsou dané historickými okolnostmi a našim cílem by mělo identifikovat legitimitu národních požadavků těchto národností, například vyhodnocením, zda byl národ obětí historické

⁴⁵ Samozřejmě v současné době můžeme interakcí rozumět i interakce v Andersonově chápání, jak už jsme je dříve popsali - tedy například každodenní rituál sdílení národních médií, například lokálních novin (Anderson, 2008, s. 40).

⁴⁶ Můžeme tvrdit, že Tamir by považovala takové národnosti za jeden z limitů co do možnosti jednotlivce zvolit si národnost. Čím více se ale rozšiřuje seznam nemožných národních destinací, tím více je zpochybňováno tvrzení, že národ je otázkou volby.

nespravedlnosti a v závislosti na tom požadavky akceptovat, nebo zamítnout. Není ale perspektivní nabádat k vytvoření dalších takových distinkcí tvorbou obecného principu národa jakožto záležitosti volby (Ibid., s. 174). Tuto poslední obavu akcentuje rovněž Mayerfeld, který tvrdí, že kulturní partikularita je často uměle vytvořená pro dokázání odlišnosti vůči ostatním - národ tak nemusí být ze začátku příliš odlišný vůči elementu, který se rozhodl považovat za cizí, ale aktivně pracuje na tom, aby tomu tak bylo⁴⁷ pro legitimizaci svých požadavků (Mayerfeld, 1998, s. 563). Kulturní odlišnost tak má svou instrumentální povahu spíše v otázce prosazení mocenských cílů, než pro plnohodnotnou seberealizaci jedince.

Velmi zajímavý vhled do problematiky národa jako volby nabízí Sanford Levinson. Ten se při své kritice liberálního nacionalismu věnuje mimo jiné otázce vzdělání. Tato část jeho kritiky sice spíše upozorňuje na potenciální neudržitelnost modelu Tamir při absenci nadnárodního monopolu na vzdělání obyvatelstva (Levinson, 1995, s. 637), zároveň ale lze tuto argumentaci uplatnit právě na problematičnost svobodné volby národa. Levinson Tamir kritizuje za to, že se nedostatečně věnuje instituci vzdělání - je to logické, neboť liberální teoretici obecně neradi pracují ve své teorii s dětmi, jelikož nejsou schopny dát informovaný konsent (Ibid., 1995, s. 642), přesto je tato mezera u autorky zjevným nedostatkem. Pokud chceme dát národním a jiným kulturním tělesům svobodu pro udržení své identity a zaručit jejich nezávislost ve vztahu k vyššímu politickému tělesu, musíme jim, jak Tamir sama podotýká citací Michaela Walzera, "umožnit... do jisté míry svobodně utvářet jejich vzdělávání" (Walzer, 1991, s. 7). Tuto tendenci už dnes vidíme u menších kulturních celků, jako jsou Amišové ve Spojených Státech Amerických. Ti se snaží dostat své děti co nejdříve z instituce státem garantovaného všeobecného vzdělávání, aby zabránili jakékoliv nadbytečné participaci v moderní společnosti. Tato instance není pro stabilitu systému problematická, neboť Amišové odmítají participovat na politice a tudíž jejich potenciálně problematický monopol na vzdělání nemá svůj odraz například ve volebních výsledcích. Podstatný rozdíl lze ale sledovat například u Satmar Chasidských Židů, které jejich kulturní specifikum vede k politické participaci dle pokynů rabína (Levinson, 1995, s. 637-641).

⁴⁷ Uvedme jako příklad upravení historie nebo její kontextuální izolaci tak, aby bylo možné tvrdit, že národ má svou historickou autentičnost, kterou je nyní nutné obnovit.

Jakou roli ale tento přesun monopolu na vzdělání hraje v otázce volby? Tamir předpokládá, že při procesu volby bude jednotlivec schopný v pluralitě různých možností kriticky vyhodnotit, jaká národní kultura pro něj bude nejvíce vyhovující (Tamir, 1993, s. 22-24). Nedojde-li ke splnění těchto základních podmínek, je legitimní klást si otázku, zda opravdu došlo ke svobodné, informované volbě národa jednotlivcem. Jsou však tyto podmínky splněny, pokud je umožněno kultuře vzdělávat další generace mimo obecný vzdělávací systém? Koneckonců, cílem těchto kultur je, obzvláště jsou-li pro své nedominantní postavení potenciálně existenčně ohroženy, zajistit jejich přežití, které je možné jen výchovou nové generace se stejnými zvyklostmi (Levinson, 1995, s. 634).

Vzhledem k již v předchozích podkapitolách popsané tendenci národních kultur vyobrazovat se primárně v pozitivním světle a bagatelizovat své negativní charakteristiky (Mayerfeld, 1998, s. 573) drasticky redukuje budoucí schopnost jednotlivce provést skutečně informované rozhodnutí a efektivní sebereflexi. Koneckonců, co by vedlo jedince ke změně národní kultury, byť by se jednalo pro něj o objektivně mnohem více vyhovující kulturu, byl-li po celý život informován pouze o pozitivních stránkách své národní kultury⁴⁸ a další kultury mu byly předestírány jako nepřátelské elementy⁴⁹? Těchto tendencí se samozřejmě dopouští i dominantní národní kultury - děti se od malička učí národně specifický jazyk, učí se kreslit svou vlajku, nebo být uctívají k hymně tím, že se postaví, začne-li hrát, učí se z historických knížek, které bývají plné národně specifického obsahu, nebo se dokonce učí nazpaměť přísahu vůči svému národu, jako v případě americké *Pledge of Allegiance*.

Individuum je celý svůj život podrobováno externím tlakům, které se jej snaží zformovat do dalšího člena národa - to samozřejmě, minimálně v zemích, které by měly plnit základní kritéria liberální demokracie, neznámá, že je volba zcela nemožná. Podíváme-li se ale na všechny výše uvedené limitace, nabízí se nám otázka, do jaké míry můžeme skutečně diskutovat o volbě a ne o primárně kontextem určené

⁴⁸ Samozřejmě, že alternativní výchova neznámá absolutní nemožnost podniknout v budoucnu sebereflexi a vybrat si jiný národ - šance něčeho takového se ale výrazně snižuje.

⁴⁹ Levinson poukazuje například na snahu křesťanských fundamentalistů v USA vzdělávat své děti mimo státem etablované vzdělávací instituce tak, aby je učili mít se na pozoru před neustále více hříšným státem (Levinson, 1995, s. 637).

skutečnosti. Tato snaha snižovat důraz společenského tlaku může být užitečná pro přesvědčení liberálních teoretiků akceptovat nacionalismus. Do jaké míry je ale něco takového užitečné, pokud mezi tím ztratíme to, co činí nacionalismus výjimečným a pro mnohé tak lákavým?

3. 2. Yael Tamir - *Why Nationalism?*

Mezi vydáním knihy *Liberal Nationalism* v roce 1993 a *Why Nationalism?* v roce 2019 uběhlo 26 let. V tomto období svět nenávratně změnil události jako teroristický útok na *World Trade Center* v USA roku 2001, ekonomická krize roku 2008, uprchlická krize způsobená konfliktem v Sýrii z roku 2015 a další. Sama autorka prošla výraznými změnami ve svém profesním životě, když se stala Izraelskou ministryní migrace mezi lety 1998 a 2001 a později ministryní vzdělávání mezi lety 2006 a 2009 (Tamir, 2019, s. XIII). Poznamenaly tyto a jakékoliv další události názory autorky na možnou symbiózu liberalismu a nacionalismu a její potenciální výhody?

Ačkoliv se kapitola číslo 19 nazývá *Liberal Nationalism*, nově nastíněný projekt, nebo přesněji vize do budoucna, Yael Tamir je značně rozdílná - vzhledem k tematickému zaměření práce by nebylo logické analyzovat celý tento nový přístup autorky dopodrobna, pro přesnější pochopení nejdůležitých bodů relevantních pro účely této práce je ale nutné tento projekt alespoň zevrubně nastínit. Začněme nejprve myšlenkami, které byly zachovány napříč lety v politickém myšlení autorky. Tamir nadále trvá na tom, že nacionalismus, podobně jako jiné exprese kulturního uskupení, je velmi efektivní nástroj pro rozvoj individuální identity a tudíž zůstává klíčovým hráčem v otázce seberealizace. Národní identita dává jednotlivci význam, definuje jej, dává monotónním denním aktivitám význam (Ibid., s. 43), umožňuje mu pocit nesmrtelnosti díky transgenerační charakteristice národního jednání, vyvolává v jedinci pocit pýchy a vytváří ve své podstatě egalitární konzumaci kultury a historie. Jedná se zkrátka o kulturní vyjádření sentimentu "od každého dle jeho možností a každému dle

jeho potřeb⁵⁰ (Ibid., s. 63-65). Zároveň Tamir nadále zastává názor, že nacionalismus obsahuje ideje a argumenty, které liberální demokracie nebo liberalismus mohou obohacovat, například legitimizace teritoriální demarkace nebo pocit sounáležitosti mezi členy jak v prostoru tak v čase, čímž vzniká vůle kooperovat na tvorbě společného projektu (Ibid., s. 38-40). Různé národní identity opět nabízejí jakýsi referenční bod pro jedince, kteří se rozhodují mezi jinými alternativami způsobu života či morálního jednání, nebo kteří pouze potřebují jiné národy proto, aby mohli lépe reformovat své dosavadní národní uskupení, které podle nich něco postrádá (Ibid., s. 45). Tamir rovněž nadále radí potlačovat etnocentrický nacionalismus charakteristický imperiálními tendencemi, jež jsou motivovány pocitem nadřazenosti vůči ostatním národům a nabádá k nacionalismu s respektem vůči ostatním národům jakožto partnerům ve snaze obohacení civilizace (Ibid., s. 71).

Zjednodušeně lze říci, že co se vztahu mezi liberalismem a nacionalismem týče, nacionalismus neztratil na své váze a jeho v první knize zmíněná pozitiva byla téměř plně zachována. Liberalismus naopak pro autorku spadl ze svého piedestalu. Zatímco svou první knihu autorka zakončuje vizí do budoucna, ve které bude národ redukován na depolitizovanou kulturu v regionálním uspořádání po vzoru Evropské Unie, *Why Nationalism* nám představuje poměrně odlišnou vizi budoucnosti, jak lze vyčíst z posledního odstavce čtvrté kapitoly: "V teoretickém světě, globalismus může být odpovědí, ale v naší roztříštěné realitě neprokázaly mezinárodní organizace svou nezávislost a menší ovlivnitelnost mocnými, nebo se neukázaly být více efektivními v ochraně individuálních práv a svobod, než národní stát. Je-li naším cílem zajistit demokratickou reprezentaci lidu a znovu vybudovat politickou důvěru, je to národní

⁵⁰ Toto můžeme vnímat jako reakci na Mayerfeldovu kritiku nacionalismu jakožto ideologie povzbuzující negativní charakteristiky člověka, jako například narcismus, na základě hrdosti z díla, kterého není autorem, ale které bylo vytvořeno někým v daném národě (Mayerfeld, 1998, s. 564). Tamir tvrdí, že tato hrdost není špatná věc - dovoluje emulovat pocit hrdosti z kreativity člověku, který není schopen této kreativity dosáhnout. Nedovolit jedinci emulovat pozitivní pocit, který má kreativní člověk téhož národa ze svého díla, jen na základě toho, že nezískal v přírodní loterii pro takovou činnost dostatečné atributy (Rawls, 1999, s. 64), nebo mu momentální kontext situace něco takového nedovolí - například musí pracovat denně dvě směny pro obživu bez času na kreativní činnost - nemá ospravedlnění.

stát, nikoliv globalismus, který by měl být naším cílem." (Ibid., s. 32). Tamir, jak vidíme, netvrdí, že liberalismus jako takový selhal a je třeba jej nahradit jinou ideologickou alternativou. Jeho v současnosti dominantní forma, tedy ta dávající přednost minimalistickému státu, volnému trhu či volnému pohybu osob (Ibid., s. 177) a kterou nazývá Tamir "hyperglobalizace" je ale dle jejího názoru nekompatibilní s demokracií a je třeba ji opustit (Ibid., s. 141).

Největší rozdíl tedy vnímáme ve změně představy toho, co je dle Tamir nacionalismus. Tamir svou novou prací ve své podstatě odpovídá na kritiku reprezentovanou autory jako například v minulé podkapitole zmíněný Bernard Yack, tedy na její někdejší depolitizaci nacionalismu (Yack, 1995, s. 172-174). Události jednadvacátého století a postup elit liberalismu, kterým nejvíce vyhovuje globalizovaný svět umožňující moderní kolonizaci skrze vykořisťování rozvojových zemí (Tamir, 2019, s. 109), vedly k situaci, ve které už není možné tvrdit, že globalizace pod záštitou liberalismu vede k pokroku a zlepšení životní úrovně všech účastníků procesu (Ibid., s. 94). Tento nový svět je charakteristický stále se zvětšujícími ekonomickými nerovnostmi, kdy dochází k akumulaci obrovského majetku v rukou několika mála vyvolených (Ibid., s. 136). Myšlenka meritokracie byla nahrazena "šlechtěním pro úspěch", kdy se státní vzdělávací instituce projevují jako nedostatečný garant adekvátního vzdělání pro úspěch jedince na trhu, kdežto soukromé organizace placené elitami tuto garanci nabízí (Ibid., s. 115). Bez garance prosperity vzděláním nebo tvrdou prací (Ibid., s. 103; 167) se ztrácí důvěra v politické instituce a snížení sociální a ekonomické mobility vedlo k rozdělení společnosti na dva tábory, tedy "mající" a "nemající"⁵¹. Tyto dva tábory jsou zcela odloučeny od reality druhého tábora - zatímco tedy zástupci liberálních elit prosperují z nového světového řádu a bez jakékoliv sebekritiky hovoří o morální nadřazenosti svého přístupu (Ibid., s. 164), ti, kteří byli vyloučeni z možnosti podílet se na globálním snu a prosperovat z něj žijí na hranici chudoby a mají za svou situaci být vděční, neboť jim je prezentována jako vítězství pokroku, pluralismu a diverzity (Ibid., s. 136). Liberální elity následně byly z důvodu vytržení z reality překvapeny, že se namísto vděku tyto zanedbané segmenty společnosti začaly dle jejich pohledu extremizovat (Ibid., s. 169). Tamir samozřejmě nenabádá k extremizaci, ale odmítá tvrzení "majících", že novodobý proces návratu k

⁵¹ V originále *haves a have-nots* (Tamir, 2019, s. 100)

nacionalismu je jakýsi iracionální impuls mas bez osobní autonomie, neschopných odolat nátlaku populistů a nebezpečných politických hnutí (Ibid., s. 30).

Tamir současnou situaci nepokládá za krizi demokracie, ale za její vítězství, neboť dříve umlčené hlasy jsou nyní vyslyšeny (Ibid., s. 135). Národní stát opřený o specifickou národní kulturu se tedy stává prostředkem pro vyrovnání vah výrazně nakloněných na stranu liberálních elit. To, že v USA vítězí Donald Trump, v Maďarsku Viktor Orbán a ve Francii získává na popularitě Marine Le Pen ale pro Tamir není splněním jakéhosi demokratického snu, jak by z posledních dvou vět mohlo vyplývat. Jedná se o varovný signál. Liberální demokracie a liberální teoretici by se neměli utěšovat tím, že například voliči pro Brexit nebyli plně informováni, nebo že Hillary Clinton vyhrála volby co do celkového množství získaných hlasů (Ibid., s. 5). Nacionalismus je silně potentní a flexibilní nástroj, který lze přizpůsobit jakémukoliv cíli a zanechat jej v rukách extremistů je obrovská chyba. Zástupci liberalismu se musí co nejdříve vzpamatovat a využít tuto sílu nacionalismu pro prosazení skutečných cílů liberalismu, jmenovitě ochranu lidských práv a svobod jednotlivců (Ibid., s. 182).

Autorkou v minulosti tak propagovaná redukce národní identity pouze na její kulturní vyjádření se v díle *Why Nationalism?* vytrácí. Budoucností liberální demokracie by dle ní mělo být obnovení někdejšího partnerství nacionalismu, liberalismu a demokracie, nikoliv sebecentrický individualismus (Ibid., s. XVI). Nacionalismus vyvolává ve všech krajanech pocit sounáležitosti a dává spolupráci smysl, neboť je vykonávána v zájmu společného dobra. Taková spolupráce je účelná, neboť i "nemající" mají pocit, že jejich těžká práce je konána v jejich zájmu, nikoliv v zájmu několika vyvolených (Ibid., s. 164). V procesu globalizace nejbohatší elity opustily svou domovinu a jejich domovem se stalo přechodně to místo, které je nejvýhodnější dle názoru jejich daňových poradců. V minulosti s sebou nesl majetek občanskou odpovědnost, která ve světě bez hranic mizí⁵² (Ibid., s. 99-100). "Nemající" proto nyní volají po tom, aby se elity vrátily domů a znovu se podílely na společném projektu -

⁵² Uvedme jako příklad USA a Velkou Británii v období Druhé světové války. Lokální elity byly v zájmu přidělové politiky silně kontrolovány a ačkoliv ve Velké Británii celková spotřeba klesla o 16%, kalorický příjem těch nejchudších ve skutečnosti stoupl oproti předválečnému období. V období krize bylo zkrátka nutné učinit kroky proti komfortu nejbohatších v zájmu nejvíce trpících (Klein, 2015, s. 101).

toto volání je vedeno v rámci nacionalistického étosu, který se zdá být nadstranický a proto vídáme podobný sentiment jak u politiků jako Bernie Sanders, tak Theresa May, Jeremy Corbyn a další (Ibid., s. 166; 175). Tyto požadavky “nemajících” jsou dle Tamir zcela legitimní - žádný systém spravedlivé distribuce nemůže být, minimálně v současnosti, funkční bez řádné demarkace, jak v období po konci Studené války globalistické elity dokázaly (Ibid., s. 35). Cílem by tudíž nyní, oproti někdejší vizi regionálního společenství bez partikulárních národních států, měl být návrat k národním státům řízeným ideologickým amalgamem demokracie, liberalismu a nacionalismu. Dle Tamir by se jednalo o nečistý kompromis, ale jen takové kompromisy, k nelibosti politických teoretiků, efektivně odráží komplexnost lidské přirozenosti a sociálního života (Ibid., s. 180).

Původní depolitizací národa a nacionalismu se Yael Tamir vyhnula nutnosti adresovat potenciální problémy, které by vyvstaly například díky exkluzivní charakteristice nacionalismu - ty se však u jejího nově představeného modelu projevují v plném proudu. Politika izolacionismu a nepřijímání nových členů v národním státě ale nemusí nutně být problém. Zatímco v *Liberal Nationalism* autorka tvrdí, že jediné akceptovatelné limitování migrace tkví v udržení substantivní většiny a ve splnění Rawlsových principů spravedlnosti na globální škále (Tamir, 1993, s. 160-162), ve *Why Nationalism* již tyto podmínky nenalezneme. Nic v knize nenapovídá tomu, že by mělo být opuštěno to, co Tamir popisuje jako globální morální odpovědnost (Ibid., s. 99), autorka však kritizuje představu, že by nositelem této morální odpovědnosti byli zastánci liberálního globalismu. Ačkoliv je tento politický tábor nakloněný otázkám jako je migrace, pluralitní společnost a otevřené hranice, důvod pro tuto preferenci je čistě ziskový. Při volném pohybu zboží a osob je zástupce elit schopný zaměstnávat občany, nebo bývalé občany rozvojových zemí za nižší mzdu a přepravovat zboží s minimálním celním zatížením (Tamir, 2019, s. 123). Proč by měl být takový člověk považován za morálně nadřazeného vůči občanovi, který je pro politiku izolacionismu ve snaze ochránit svou sociální pozici a získat pracovní jistoty? Obě strany mají tendenci tvrdit, že jejich argument je morální, ve skutečnosti je ale jejich pozice determinována jejich konkrétní pozicí ve společnosti, kterou se snaží následně morálně obhájit hodícím se ospravedlněním (Ibid., s. 119). V čase prosperity a ekonomického rozvoje se zvyšuje množství dobročinných lidí s otevřenou myslí. Cílem je tedy zajistit stabilní pozici

členům národního státu a z této startovní pozice je následně možné uvažovat o prosperitě na globální úrovni (Ibid., s. 123-124).

Nebylo by přeci jen ale morálně správné nerozdělovat společnost do ohraničených národních států s exkluzivními tendencemi? Tamir tvrdí, že, alespoň prozatím, nikoliv. Argumentace prosazovaná například Mayerfeldem o inherentní animozitě národních skupin vůči cizím skupinám (Mayerfeld, 1998, s. 564) je dle autorky přečeňovaná. Risk nepřátelství vůči cizímu elementu sice existuje, naším cílem je ale aktivně pracovat na zmírňování těchto tendencí, například snižováním pocitu nespravedlnosti, který se v současnosti z již zmíněných důvodů neustále zvyšuje. V teoretickém světě by bylo ideální žít plně na základě Kantovské racionality, tento způsob života je ale mimo lidské možnosti. V případě odstranění rozdělení na národní uskupení se budou jednotlivci dělit podél jiných linií, neboť se jedná o jejich přirozenou tendenci. Cílem proponentů liberalismu by tak dle Tamir mělo být odstranit či výrazně zredukovat politické, sociální a ekonomické nerovnosti, nikoliv hranice (Tamir, 2019, s. 49-51).

Další důležitou změnou krom politizace národa je změna představy národa jakožto čistě voluntárního společenství. Zatímco v *Liberal Nationalism* Tamir prosazuje myšlenku svobody volby národa dle přání jednotlivce⁵³, *Why Nationalism?* vyzdvihuje pro tuto představu negativní statistiku, tedy že pouhých 3.3% obyvatel světa žije mimo zemi svého narození a více než 80% z těchto osob se přestěhovalo z rodinných důvodů, například za již na místě žijícími příbuznými, nebo z ekonomických důvodů, například skrze fenomén *brain-draining*. Politická realita zkrátka není nakloněna myšlence volného pohybu mimo několik vyvolených (Ibid., s. 37-38), čímž myšlenka národního členství na základě volby ztrácí svou validitu mimo oblast teorie. Tamir ve své novější knize již neodmítá popisovat národ jakožto "místo spojené na základě lásky a osudu" (Ibid., s. 40).

Dílo *Why Nationalism?* je ve své podstatě reakcí na kritiku prezentovanou v předchozí podkapitole například Bernardem Yackem, tedy na příliš teoretický záběr práce bez ohledu na politické realie nacionalismu (Yack, 1995, s. 172-174). Kombinace analýzy počínání nacionalismu v oblasti *realpolitik* a zklamání z výsledků

⁵³ Samozřejmě se jedná o svobodu podmíněnou různými překážkami, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách.

hyperglobalizace dala vzniknout velmi odlišné představě nacionalismu oproti té, kterou Yael Tamir prezentovala o 26 let dříve. "Liberální nacionalismus" pro ni již není charakteristický možností svobodně si zvolit depolitizované kulturní společenství, významné primárně jakožto nástroj pro efektivnější individuální seberealizaci. Liberální nacionalismus je naopak v roce 2019 pro Tamir společenstvím národních států respektujících práva ostatních na specifickou národní identitu. Budováním a udržováním této identity jsou členové národa schopni postupně obnovovat důvěru ve vládní instituce, průběžně odstraňovat demokratický deficit a efektivně přesvědčovat jednotlivce, že se všichni podílí svou činností na společném projektu, který má smysl (Tamir, 2019, s. 178-180). Implementace tohoto návrhu se může zdát být pro některé zpátečnická, ovšem dle současného názoru Tamír se jedná o alespoň prozatím nutný krok pro redukci škod napáchaných hyperglobalizací.

Závěr

Liberální nacionalismus byl pokus izraelské autorky Yael Tamir přiblížit k sobě dva ideologické proudy, které byly v období po Druhé světové válce pro většinu teoretiků jak nacionalismu, tak především liberalismu zcela neslučitelné. Cílem bylo reagovat na požadavky akcentované skupinami, které se cítily být nedostatečně vyslyšeny zástupci liberalismu, přesvědčených o drtivém vítězství jejich ideologie, její neporazitelnosti a nesmrtelnosti. Je těžké říci, zda by aplikace autorkou navrhovaného modelu přinesla pozitivní změnu - je možné, že přijetí její vcelku racionální pozice, která byla spíše výhodná pro liberální ideologii než-li nacionalistickou, mohlo v období konce dvacátého století pomoci zmírnit extremistické tendence, které sledujeme dnes.

Perpetuální snaha o naprostou eliminaci nacionalismu a dalších ideologických proudů, které byly označeny za iracionální snahy lůzy podrýt posvátné principy lidských práv a svobod, nehledě na legitimitu požadavků, vedla k postupnému zesilování sentimentů, jež jsou pro hegemonii liberální ideologie nebezpečné. Zatímco jedna část světa bohatla skrze vykořisťování jak lidských tak přírodních zdrojů, druhá část neustále chudla a měla nejen akceptovat dopady tohoto chování jakožto něčeho, za co je přímo zodpovědná, ale zároveň tuto situaci přijmout jako vítězství racionality, spravedlnosti, pokroku a svobody. Vnímáme alespoň dnes, kdy svět doslova hoří nám před očima, jakoukoliv vůli zpochybnit způsob, jakým se snažíme o realizaci pro nás esenciálních cílů? Ne. Co naopak sledujeme je konstantní sebeutvrzování se na obou stranách argumentu a snahu vyloučit oponenta z debaty pouze na základě jeho pozice. Slova jako populist, nacionalista, extremist, socialista, komunista, pravičák, anarchista, levičák a další dnes slouží nikoliv pro pravdivé označení výchozí pozice, kterou v argumentaci jednotlivci zastává, ale pro okamžité určení, zda je na místě takového člověka vyslechnout nebo zda je lepší jej automaticky zdiskreditovat. I ve světě, kde jsme každý den upozorňováni na katastrofální dopady našeho jednání odmítáme jakkoliv ustoupit z naší pozice.

Je pravděpodobné, že v takové situaci by projekt navrhovaný Yael Tamir nebyl přijat. Otázka ale zní, přineslo by jeho akceptování pozitivní změnu alespoň *teoreticky*? Domnívám se, ostatně jako pravděpodobně i autorka vzhledem k radikální změně jejího názoru v knize *Why Nationalism?*, že nikoliv. V období, ve kterém dílo *Liberal*

Nationalism vzniklo by jeho přijetí, dle mého názoru, přineslo ovoce. Ukázalo by totiž na ochotu zastánců dominantního proudu vést dialog. Liberální pýcha vedla k automatické diskvalifikaci jakéhokoliv ideologického směru, který přesně nezapadal do prosazovaného postupu. Je však logické, že hegemonie jednoho přístupu, zvláště pak je-li to přístup, který si postupně proti sobě staví masy nejen jejich vykořisťováním, ale i konstantním urážením jakožto iracionálních aktérů jednoduše ovlivnitelných populistickými hesly, postupem času získá nepřítele. Je-li poté tak potentní ideologie, jako byl v historii nacionalismus, liberalismem odmítána, využije ji jeho oponent.

Yael Tamir nabídla ve své knize velmi umírněnou verzi nacionalismu - verzi, která byla depolitizovaná, která byla silně orientovaná ve prospěch liberalismu, jejíž cílem nebylo nic jiného, než podpořit individuální rozvoj a případně nabídnout cestu k efektivnímu prosazení distributivní spravedlnosti na globální škále. Období, ve kterém by bylo možné přijmout tak umírněnou verzi nacionalismu je ale už pryč. Zástupci liberalismu odmítli tento proud jako inherentně zkažený nehledě na jeho podobu a umožnili tak jiným se tohoto mocného nástroje chopit. V momentě, kdy masy začaly vnímat liberalismus jako špatnou cestu, nebylo nic jednoduššího, než následovat sentiment "Nepřítel mého nepřítele je můj přítel." Tamir nyní upozorňuje, že tento nástroj již nesmí být v rukách nepřítele. Je na řadě se jej znovu chopit a využít jeho konstitutivní sílu. Byla to ostatně kombinace nacionalistických, liberálních a demokratických principů, která dala v minulosti vzniknout funkčním a efektivním politickým celkům a byl to sebecentrický individualismus ve formě hyperglobalizace, který tyto celky zlikvidoval. Naše snaha udržovat kurz, který jednoznačně vede k potopení lodi, není morálním vítězstvím a projevem naší superiority. Je na čase přehodnotit závěry, které pokládáme za neotřesitelné a jejich opuštění za neakceptovatelné.

Yael Tamir nám ve své knize *Why Nationalism?*, podobně jako před téměř třemi dekádami v *Liberal Nationalism* předkládá návrh, jak zredukovat dopady blížící se katastrofy. V období všudypřítomného optimismu z vítězství liberalismu po konci Studené války se mohl zdát některým zástupcům liberální ideologie návrh, který vracel význam "poražené" ideologii nacionalismu, absurdní. Je pravděpodobné, že návrh, který nyní volá po omezení globalizace a nabádá k opětovné úpravě dosavadního kurzu se i v současnosti setká s negativní odezvou nebo mu jen nebude věnována jakákoliv

pozornost. Nezbývá než doufat, že nás nečeká dalších 26 let bez sebereflexe a ochoty uznat chybu.

Zdroje

Akademická periodika

ARENDR, Hannah a Ruth MARTIN. Nation-State and Democracy. *Arendt Studies* [online]. 2017, vol. 1, s. 7-12 [cit. 2021-09-07]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/48511459>

BADER, Veit. Reasonable Impartiality and Priority for Compatriots. A Criticism of Liberal Nationalism's Main Flaws. *Ethical Theory and Moral Practice* [online]. Duben 2005, vol. 8, no. 1/2, s. 83-103 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27504339>

BERLIN, Isaiah. The Bent Twig: A Note on Nationalism. *Foreign Affairs* [online]. 1972, vol. 51, no. 1, s. 11-30 [cit. 2021-09-08]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20037960>

BROCK, Gillian. Liberal Nationalism versus Cosmopolitanism: Locating the Disputes. *Public Affairs Quarterly* [online]. Říjen 2002, vol. 16, no. 4, s. 307-327 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/40441332>

CONNOR, Walker. A nation is a nation, is a state, is and ethnic group is a... *Ethnic and Racial Studies* [online]. Říjen 1978, vol. 1, no. 4, s. 377-400 [cit. 2022-05-05]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01419870.1978.9993240>

CONNOR, Walker. Ethnic Nationalism as a Political Force. *World Affairs* [online]. Zář 1970, vol. 133, no. 2, s. 91-97 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20671183>

FUKUYAMA, Francis. The End of History? *The National Interest* [online]. 1989, no. 16, s. 3-18 [cit. 2021-09-07]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/24027184>

GAEBLER, Ralph. Review: Is Liberal Nationalism an Oxymoron? *Indiana Journal of Global Legal Studies* [online]. 1995, vol. 3, no. 1, s. 283-293 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20644622>

GERSON, Gal a Aviad RUBIN. Cultural nationalism and liberal values: An elusive synthesis. *International Political Science Review* [online]. Březen 2015, vol. 36, no. 2, s. 197-213 [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/24573461>

GÖREN, Erkan. Economic Effects of Domestic and Neighbouring Countries' Cultural Diversity. *ZenTra Working Paper in Transnational Studies* [online]. 27. 4. 2013, no. 16. s. 1-32 [cit. 2022-02-01]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2255492

GREENFELD, Liah. Reviewed Work(s): Liberal Nationalism. by Yael Tamir Princeton. *The American Political Science Review* [online]. Červen 1994, vol. 88, no. 2, s. 456-457 [cit. 2022-07-20]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2944731>

KEITNER, Chimène I.. National Self-Determination in Historical Perspective: The Legacy of the French Revolution for Today's Debates. *International Studies Review* [online]. 2000, vol. 2, no. 3, s. 3-26 [cit. 2021-12-21]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/3186303>

KOSTERMAN, Rick a Seymour FESCHBACH. Toward a Measure of Patriotic and Nationalistic Attitudes. *Political Psychology* [online]. Červen 1989, vol. 10, no. 2, s. 257-274 [cit. 2022-05-01]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/3791647>

KUNDNANI, Hans. What is the Liberal International Order? *German Marshall Fund of the United States* [online]. 01. 04. 2017, no. 17, s. 1-10 [cit. 2021-08-23]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/resrep18909>

KYMLICKA, Will. Multicultural citizenship within multination states. *Ethnicities* [online]. Září 2011, vol. 11, no. 3, s. 281-302 [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/23890689>

LEVINSON, Sanford. *Is Liberal Nationalism an Oxymoron? An Essay for Judith Shklar* [online]. Duben 1995, vol. 105, no. 3, s. 626-645 [cit. 2022-07-22]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2382146>

LIJPHART, Arend. Consociational Democracy. *World Politics* [online]. Leden 1969, vol. 21, no. 2, s. 207-225 [cit. 2022-07-13]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2009820>

MEISELS, Tamar. *Liberal Nationalism and Territorial Rights* [online]. 2003, vol. 20, no. 1, s. 31-43 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/24354985>

PETTIT, Philip. *Keeping Republican Freedom Simple: On a Difference with Quentin Skinner* [online]. 2002, vol. 30, no. 3, s. 339-356 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/3072589>

RUPNIK, Jacques. The Crisis of Liberalism. *Journal of Democracy* [online]. 03. 07. 2018, vol. 29, no. 3, s. 24-38 [cit. 2021-08-23]. Dostupné z: <https://search-ebscohost-com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,shib&db=poh&AN=130766900&lang=cs&site=eds-live&scope=site>

STEUNHAUER, Harry. Holy Headgear. *The Antioch Review* [online]. 2017, vol. 74-75, no. 4-1, s. 852-873 [cit. 2022-07-12]. Dostupné z: <https://doi.org/10.7723/antiochreview.74-75.4-1.0852>

STEINKE, Ralph R. A Look Back at NATO's 1999 Kosovo Campaign: A Questionably "Legal" but Justifiable Exception? *Connections* [online]. 2015, vol. 14, no. 4, s. 43-56 [cit. 2021-09-07]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/26326417>

VIAENE, Vincent. King Leopold's Imperialism and the Origins of the Belgian Colonial Party, 1860–1905. *The Journal of Modern History* [online]. 2008, vol. 80, no. 4, s. 741-790 [cit. 2022-07-19]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/10.1086/591110>

YOUNG, Iris Marion. Self-Determination and Global Democracy: a Critique of Liberal Nationalism. *Nomos* [online]. 2000, vol. 42, s. 147-183 [cit. 2022-07-18]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/24219916>

YACK, Bernard. Reviewed Work(s): Nationalism: Five Roads to Modernity by Liah Greenfeld; Nations without Nationalism by Julia Kristeva; Liberal Nationalism by Yael Tamir. *Political Theory* [online]. Únor 1995, vol. 23, no. 1, s. 166-182 [cit. 2022-07-20]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/192179>

ZERNATTO, Guido a Alfonso G. MISTRETTA. Nation: The History of a Word. *The Review of Politics* [online]. Červenec 1944, vol. 6, no. 3, s. 351-366 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/1404386>

Internetové zdroje

'Drug dealers, criminals, rapists': What Trump thinks of Mexicans. *BBC* [online]. 31. 08. 2016 [cit. 2021-09-09]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/av/world-us-canada-37230916>

ANDELMAN, David A. *Donald Trump's isolationism is a gift to his greatest enemies* [online]. 25. 09. 2018 [cit. 2021-08-23]. Dostupné z:

<https://edition.cnn.com/2018/09/25/opinions/donald-trumps-isolationism-helps-his-enemies-andelman/index.html>

ARKIN, Daniel a Corky SIEMASZKO. *2016 Election: Donald Trump Wins the White House in Upset* [online]. 08. 11. 2016 [cit. 2021-08-23]. Dostupné z: <https://www.nbcnews.com/storyline/2016-election-day/2016-election-donald-trump-wins-white-house-upset-n679936>

BOMEY, Nathan a Kevin JOHNSON. *US under cyber attack believed to be tied to Russia: Private sector, infrastructure, all levels of government at risk* [online]. 18. 12. 2020 [cit. 2021-08-22]. Dostupné z: <https://eu.usatoday.com/story/news/politics/2020/12/17/ongoing-cyberattack-poses-grave-risk-government-private-sector/3946658001/>

BARRY, Ellen a Steven MYERS. *Putin Reclaims Crimea for Russia and Bitterly Denounces the West* [online]. 18. 03. 2014 [cit. 2021-08-22]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2014/03/19/world/europe/ukraine.html>

Bělorusko donutilo přistát letadlo Ryanairu. Pirátství, viní svět Lukašenka. *Deník.cz* [online]. 24. 05. 2021 [cit. 2021-08-22]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/staty-mimo-eu/belorusko-letadlo-novinar-20210524.html>

BROOKS, Libby. *Brexit breeds boredom, bafflement and frustration in Scotland* [online]. 28. 11. 2018 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2018/nov/28/brexit-breeds-boredom-bafflement-and-frustration-in-scotland>

Compatriot. *Oxford Learner's Dictionaries* [online]. 2022 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/compatriot?q=compatriot>

Češi mění názor na odsun Němců. Za spravedlivý jej považuje jen třetina lidí. *Česká televize* [online]. 11. 01. 2017 [cit. 2022-07-19]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2010076-cesi-meni-nazor-na-odsun-nemcu-za-spravedlivy-jej-povazuje-jen-tretina-lidi>

Čína je pro Německo obchodní partner číslo jedna. USA se propadly až na třetí místo. *Novinky* [online]. 24. 02. 2017 [cit. 2021-09-07]. Dostupné z:

<https://www.novinky.cz/ekonomika/clanek/cina-je-pro-nemecko-obchodni-partner-cisl-o-jedna-usa-se-propadly-az-na-treti-misto-40025501>

Demolice vepřína v Letech začne už příští týden. Vznikne tam Památník holocaustu Romů. *Česká televize* [online]. 12. 07. 2021 [cit. 2022-07-19]. Dostupné z: https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/3514983-demolice-veprina-v-letech-zacne-uz-pristi-tyden-vznikne-tam-pamatnik-holocaustu-romu?fbclid=IwAR1tQIE3r9_e2lWoqrXrQzlewKwEAb6hd5kCNNTqYydoR57ebJXrd-iChOI

DOSHI, Vidhi a Nisar MEHDI. *70 years later, survivors recall the horrors of India-Pakistan partition* [online]. 14. 08. 2017 [ciz. 2022-07-19]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/world/asia-pacific/70-years-later-survivors-recall-the-horrors-of-india-pakistan-partition/2017/08/14/3b8c58e4-7de9-11e7-9026-4a0a64977c92_story.html

FOA, Roberto Stefan a Yascha MOUNK. *This Is How Democracy Dies* [online]. 29. 01. 2020 [cit. 2021-09-07]. Dostupné z: <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/01/confidence-democracy-lowest-point-record/605686/>

HÁJEK, Lukáš. *Tábor v Letech vyvolává emoce už dlouho. Zlehčovali jej Babiš, Ransdorf či Klaus* [online]. 07. 02. 2018 [cit. 2022-07-19]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2382997-tabor-v-letech-vyvolava-emoce-uz-dlouho-zlehcovali-jej-babis-ransdorf-ci-klaus>

HOPE, Katie. *'World's richest 1% get 82% of the wealth', says Oxfam* [online]. 22. 01. 2018 [cit. 2021-09-07]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/business-42745853>

CHATTERJI, Rakhahari. *Trust and democracy* [online]. 22. 09. 2020 [cit. 2021-09-07]. Dostupné z: <https://www.orfonline.org/research/trust-and-democracy/>

HELLANEY, Brahma. *Colonization by other means: China's debt-trap diplomacy* [online]. 09. 05. 2020 [cit. 2021-08-22]. Dostupné z: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2021/05/09/commentary/world-commentary/china-debt-trap-development-aid/>

China Uighurs 'moved into factory forced labour' for foreign brands. *BBC* [online]. 02. 03. 2020 [cit. 2021-09-07]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-51697800>

Inflace - 2022, míra inflace a její vývoj v ČR - maximum. *Kurzy.cz* [online]. 2022b [cit. 2022-05-11]. Dostupné z:

<https://www.kurzy.cz/makroekonomika/inflace/?imakroGraphFrom=1.1.1990>

Jamie Mayerfeld. *University of Washington* [online]. 2022 [cit. 2022-07-18].

Dostupné z: <https://www.polisci.washington.edu/people/jamie-mayerfeld>

KELLNER, Peter. *Brexit and the Gradual Disintegration of the United Kingdom* [online]. 14. 01. 2021 [cit. 2022-01-11]. Dostupné z:

<https://carnegieeurope.eu/strategieurope/83632>

KIM, Seung Min, James MCAULEY a David NAKAMURA. *Macron denounces nationalism as a 'betrayal of patriotism' in rebuke to Trump at WWI remembrance* [online]. 11. 11. 2018 [cit. 2021-09-07]. Dostupné z:

https://www.washingtonpost.com/world/europe/to-mark-end-of-world-war-i-frances-macron-denounces-nationalism-as-a-betrayal-of-patriotism/2018/11/11/aab65aa4-e1ec-11e8-ba30-a7ded04d8fac_story.html

KNOWLES, Hannah. *As Juneteenth marks the end of slavery, lawmakers turn their focus to forced prison labor* [online]. 19. 06. 2021 [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/history/2021/06/19/13th-amendment-prisons-juneteenth/>

Krajan. *Ústav pro jazyk český* [online]. 2022b [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=krajan&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

Kurzy ČNB v roce 2010, historie kurzů měn. *Kurzy.cz* [online]. 2022a [cit. 2022-05-11]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/kurzy-men/historie/rok-2010/>

Liah Greenfeld. *Boston University Arts & Sciences* [online]. 2022 [cit. 2022-07-20]. Dostupné z: <https://www.bu.edu/sociology/profile/liah-greenfeld/>

Merkel: Nationalism and egoism must never have a chance again in Europe. *European Parliament* [online]. 13. 11. 2018 [cit. 2021-09-07]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20181106IPR18316/merkel-nationalism-and-egoism-must-never-have-a-chance-again-in-europe>

Merkel urges Putin to free Kremlin critic Navalny on farewell Russia visit. *France 24* [online]. 20. 08. 2021 [cit. 2021-08-23]. Dostupné z:

<https://www.france24.com/en/europe/20210820-merkel-urges-russia-dialogue-despite-deep-differences-on-farewell-kremlin-visit>

MILLER, Talea. *Economic Cost of Haiti Quake Could Hit \$14 Billion* [online]. 17. 02. 2010 [cit. 2022-05-11]. Dostupné z: <https://www.pbs.org/newshour/health/economic-cost-to-haiti-could-hit-14-billion#:~:text=The%20bank%27s%20economists%20estimated%20the,death%20count%20and%20other%20variables>

Montevideo Convention on the Rights and Duties of States. *University of Oslo* [online]. 2021 [cit. 2021-12-21]. Dostupné z: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml>

More protests as Poland puts into effect strict new anti-abortion laws. *ABC News* [online]. 28. 01. 2021 [cit. 2021-08-23]. Dostupné z: <https://www.abc.net.au/news/2021-01-28/poland-puts-into-effect-new-restrictions-on-abortion/13098034>

MAGHAKYAN, Simon a Glenn T. MORRIS. *The U.S. has finally acknowledged the genocide of Armenians. What about Native Americans?* [online]. 29. 4. 2021 [cit. 2022-08-19]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2021/04/29/us-biden-armenian-genocide-native-americans-recognition/>

NEBEHAY, Stephanie. *'Stop denying racism, start dismantling it,' U.N. rights chief says* [online]. 28. 06. 2021 [cit. 2021-09-07]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/us/un-rights-chief-calls-systemic-racism-be-dismantled-2021-06-28/>

NOACK, Rick. *Polish towns advocate 'LGBT-free' zones while the ruling party cheers them on* [online]. 21. 07. 2019 [cit. 2021-08-23]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/world/europe/polands-right-wing-ruling-party-has-found-a-new-target-lgbt-ideology/2019/07/19/775f25c6-a4ad-11e9-a767-d7ab84aef3e9_story.html

NOVOTNÁ, Barbora. *Pomoc, která nemá obdoby. Češi už darovali Ukrajině téměř 2,7 miliardy* [online]. 17. 03. 2022 [cit. 2022-05-11]. Dostupné z:

<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/fakta-pomoc-jaka-nema-obdoby-cesi-uz-darovali-ukrajine-temer-27-miliardy-194018>

Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb.. Dostupné z: Kurzy.cz [online]. ©2022 [cit. 2022-05-11]. Dostupné z:

<https://www.kurzy.cz/zakony/89-2012-obcansky-zakonik-paragraf-911/>

Oběti tornáda na jižní Moravě: vinař, učitelka, malé dítě i těhotná žena. *Brněnský deník.cz* [online]. 01. 07. 2021 [cit. 2022-05-11]. Dostupné z:

<https://brnensky.denik.cz/z-regionu/sbirka-tornado-pomoc-obeti-morava.html>

Poland defies EU court by refusing to close major brown coalmine. *The Guardian* [online]. 25. 05. 2021 [cit. 2021-08-23]. Dostupné z:

<https://www.theguardian.com/environment/2021/may/25/poland-defies-eu-court-order-to-close-major-brown-coalmine>

PORTER, Eduardo. *Who Discriminates in Hiring? A New Study Can Tell.* [online]. 29. 07. 2021 [cit. 2022-07-22]. Dostupné z:

<https://www.nytimes.com/2021/07/29/business/economy/hiring-racial-discrimination.html>

Presidential Results: Joe Biden wins election to be the 46th US President. *CNN* [online]. 2022 [cit. 2022-03-21]. Dostupné z:

<https://edition.cnn.com/election/2020/results/president>

Prof. Tamar Meisels. *Tel Aviv University* [online]. 2022 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: <https://secdip.tau.ac.il/tamarmeisels>

RETTMAN, Andrew. EU and US join up against China on Taiwan [online]. 06. 05. 2021 [cit. 2021-09-07]. Dostupné z: <https://euobserver.com/world/151780>

RETTMAN, Andrew. *Russia launches full-scale attack on Ukraine* [online]. 24. 02. 2022 [cit. 2022-03-21]. Dostupné z: <https://euobserver.com/world/154422>

REYNOLDS, Oliver. *The World's Top 5 Largest Economies in 2024* [online]. 16. 02. 2021 [cit. 2021-08-23]. Dostupné z:

<https://www.focus-economics.com/blog/the-largest-economies-in-the-world>

ROBERTSON, Campbell. *Crime Is Down, Yet US Incarceration Rates Are Still Among the Highest in the World* [online]. 25. 04. 2019 [cit. 2021-09-07]. Dostupné z:

<https://www.nytimes.com/2019/04/25/us/us-mass-incarceration-rate.html>

Rodák. *Ústav pro jazyk český* [online]. 2022a [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=rod%C3%A1k&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

ROSNOBLET, Jean-Francois. *France's Le Pen urges show of nationalist force in European elections*. [online]. 16. 09. 2018 [cit. 2021-09-09]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-france-politics-lepen-idUSKCN1LW0KP>

SIDDIQUI, Sabrina. *Trump and a Muslim registry: does he want one – and is it even possible?* [online]. 27. 11. 2016 [cit. 2021-09-09]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/us-news/2016/nov/27/donald-trump-muslim-registry-policy-possibility>

Spain pardons Catalan leaders over independence bid. *BBC* [online]. 22. 06. 2021a [cit. 2021-09-07]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-57565764>

SPRUŽINOVÁ, Lucie a Petr ŠTEFAN. *Člověk v tísní pomohl na Haiti 130 tisícům lidí a postavil 24 školních budov pro 3 350 žáků* [online]. 16. 01. 2013 [cit. 2022-05-11]- Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/clovek-v-tisni-pomohl-na-haiti-130-tisicum-lidi-a-postavil-24-skolnich-budov-pro-3-350-zaku-125gp>

SULLIVAN, Becky. *Why Belarus is so involved in Russia's invasion of Ukraine* [online]. 11. 03. 2022 [cit. 2022-03-21]. Dostupné z: <https://www.npr.org/2022/03/11/1085548867/belarus-ukraine-russia-invasion-lukashenko-putin?t=1647874819858>

Škody po tornádu na Moravě zatím dosáhly 15 miliard. Vláda schválila pomoc pro zasažené oblasti. *iRozhlas* [online] 28. 6. 2021 [cit. 2022-05-11]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/tornado-na-morave-jizni-morava-v-cr-v-cesku-2021-online-fujitova-stupnice_2106280855_ako

Tornádo rok poté: jak Člověk v tísní pomáhal na Jižní Moravě. *Člověk v tísní* [online]. 21. 06. 2022 [cit. 2022-06-21]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/jak-pomahame-lidem-tornado-na-morave-7876gp>

UN marks anniversary of devastating 2010 Haiti earthquake. *UN News* [online]. 12. 1. 2022 [cit. 2022-05-11]. Dostupné z: <https://news.un.org/en/story/2022/01/1109632>

United Nations Charter. *United Nations* [online]. 2021 [cit. 2021-12-21]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

Universal Declaration of Human Rights. *United Nations* [online]. 2022 [cit. 2022-05-03]. Dostupné z:

<https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

Uyghurs: MPs state genocide is taking place in China. *BBC* [online]. 23. 04. 2021 [cit. 2021-08-22]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-56843368>

WALKER, Shaun. *Concerns over Polish government tightening abortion laws during Covid-19 crisis* [online]. 14. 04. 2020 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/14/concerns-over-polish-government-tightening-abortion-laws-during-covid-19-crisis>

WALZER, Michael. *The civil society argument* [online]. 1991 [cit. 2022-07-01]. Dostupné z: <https://journals.lub.lu.se/index.php/st/article/download/2863/2427>

WANG, Yanan. *'Workers' or slaves? Textbook maker backtracks after mother's online complaint.* [online]. 5. 10. 2015 [cit. 2022-07-19]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com.translate.goog/news/morning-mix/wp/2015/10/05/immigrant-workers-or-slaves-textbook-maker-backtracks-after-mothers-online-complaint/?x_tr_sl=cs&x_tr_tl=en&x_tr_hl=cs&x_tr_pto=wapp

WITTE, Griff. *Scotland votes to remain part of United Kingdom* [online]. 19. 09. 2014 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/world/scots-turn-out-to-vote-in-independence-referendum/2014/09/18/85cf9278-5c90-4cbb-ab29-4f4c0d4ef949_story.html

WRIGHT, Robin. *Russia and China Unveil a Pact Against America and the West* [online]. 07. 02. 2022 [cit. 2022-03-21]. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/news/daily-comment/russia-and-china-unveil-a-pact-against-america-and-the-west>

Yemen: Acute hunger at unprecedented levels as funding dries up. *Unicef* [online]. 14. 03. 2022 [cit. 2022-06-22]. Dostupné z: <https://www.unicef.org/press-releases/yemen-acute-hunger-unprecedented-levels-funding-dries>

YOUNGE, Gary. *Brexit: a disaster decades in the making* [online]. 09. 09. 2021 [cit. 2021-08-23]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/30/brexit-disaster-decades-in-the-making>

WESEL, Barbara. *Turkey migration deal a 'stain on EU rights record* [online]. 17. 03. 2021 [cit. 2021-08-23]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/turkey-migration-deal-a-stain-on-eu-rights-record/a-5690339>

WILLS, Tom. *No new dawn for far-right in European election*. [online]. 31. 05. 2019 [2021-08-23]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/no-new-dawn-for-far-right-in-european-election/a-48945615>

USA v Guantánamu ohýbají právo už téměř 20 let. Mučení zajatců řeší čtvrtý americký prezident. *Česká televize* [online]. 26. 01. 2021 [cit. 2021-09-07]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3258316-usa-v-guantanamu-ohybaji-pravo-uz-temer-20-let-muceni-zajatcu-resi-ctvrty-americky>

Knižní zdroje:

ANDERSON, Benedict R. O'G. *Představy společenství: úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Karolinum, 2008. Limes (Karolinum). ISBN 978-80-246-1490-8.

ARISTOTLE a Harris RACKHAM. *Politics*. Harvard University Press, 1959.

BALIBAR, Etienne a Immanuel WALLERSTEIN. *Race, nation, class: Ambiguous identities*. Chris TURNER, tran.. London, England: Verso Books, 1991. ISBN 9780860913276.

BARŠA, Pavel a Martin ŠKABRAHA. *Za hranice kapitalismu*. V Praze: Rybka Publishers, 2020. ISBN 9788087950746.

BERLIN, Isaiah. *Liberty: Incorporating "Four Essays on Liberty."* 2nd ed. Oxford, England: Clarendon Press, 2002. ISBN 9780199249886.

CROCE, Benedetto. *Politics and Morals*. B.m.: Routledge., 2019 ISBN 9780429031601.

DARWELL, Stephen. *Contractarianism / Contractualism*. London, England: Blackwell., 2002 ISBN 9780631231103.

FREDEN, Michael. *Ideologies and political theory: A conceptual approach*. Oxford, England: Clarendon Press, 2006. ISBN 9780198275329.

FREEDEN, Michael. *Liberal languages: ideological imaginations and twentieth-century progressive thought*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2005. ISBN 0-691-11677-6.

GELLNER, Ernest. *Thought & Change*. Chicago, IL: University of Chicago Press, 1974. ISBN 9780226286983.

GEERTZ, Clifford. *Interpretation of Cultures*. New York, NY: Basic Books, 1973. ISBN 9780465034253.

HALL, John A. and Sinisa MALESEVIC. *Nationalism and War*. Cambridge, England: Cambridge University Press, 2013. ISBN 9781107610088.

HOBHOUSE, Leonard Trelawny. *Liberalism*. Oxford University Press, England: London, 1945.

HROCH, Miroslav et al. *Pohledy na národ a nacionalismus : čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 9788086429205.

KALDOR, Mary. *New and old wars: Organised violence in a global era*. 3. ed. Oxford, England: Polity Press, 2012. ISBN 9780745655628.

KLEIN, Naomi. *This changes everything: Capitalism vs. The climate*. B.m.: Simon & Schuster, 2015. ISBN 9780307402028.

KYMLICKA, Will. *Contemporary political philosophy: An introduction*. 2. ed. London, England: Oxford University Press, 2001. ISBN 9780198782742.

MAZZINI, Giuseppe. *The Duties of Man and Other Essays*. E. P. Dutton & co., inc, 1915. Dostupné z: <https://archive.org/details/dutiesmanandoth00jonegoog>

MILL, John Stuart. *On Liberty*. Floating Press, 2009. ISBN 9781775410652.

MILL, John Stuart. *On Representative Government*. Electric Book Company, 2005. ISBN 9781843270119.

ORWELL, George. *Notes on Nationalism*. Penguin Books, 2018. ISBN: 9780241339565.

ÖZKIRIMLI, Umut. *Theories of nationalism: a critical introduction*. 3rd ed. Palgrave Macmillan, 2017. ISBN 9781137411150.

RAWLS, John. *A theory of justice: Revised edition*. 2nd ed. London, England: Belknap Press., 1999 ISBN 9780674000780.

ROUSSEAU, Jean-Jacques, Judith R. BUSH a Christopher KELLY. *The plan for perpetual peace, On the government of Poland, and other writings on history and politics*. Hanover, N.H.: University Press of New England, 2005. ISBN 978-1-58465-514-5.

SHAPIRA, Anita. *Israel: A History*. Hanover, MD: University Press of New England, 2020. ISBN 9781611683523.

SHEPPARD, Si. *Tenochtitlan 1519–21: Clash of Civilizations*. Oxford: Osprey publishing, 2018. ISBN: 1472820185.

SMITH, Anthony D. *Myths and memories of the nation*. London, England: Oxford University Press, 2000. ISBN 9780198296843.

SOUTHWOOD, Nicholas. *Contractualism and the foundations of morality*. London, England: Oxford University Press., 2011 ISBN 9780199539659.

STERNHELL, Zeev. *The founding myths of Israel: Nationalism, socialism, and the making of the Jewish state*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997. ISBN 9780691016948.

TAMIR, Yael. *Liberal nationalism*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1995. ISBN 9780691001746.

TAMIR, Yael. *Why Nationalism*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2019. ISBN 9780691190105.

TOCQUEVILLE, Alexis de, Eduardo NOLLA and James T. SCHLEIFER. *Democracy in America*. Indianapolis, IN: Liberty Fund, 2012. ISBN 9780865978409.